

ČÍTANKA PŘÁTEL KOMUNIZACE

NAŠÍ NÁRODNOSTÍ JE SVOBODA!

O VZBOUŘENÍ LIDU V BOSNĚ
A HERCEGOVINĚ V ÚNORU 2014

Obsah:

Úvod	3
<i>Faruk Šebić</i> Do prdele s nima, vydělávají tři a půl tisíce měsíčně	5
<i>Juraj Katalenac</i> Co se děje v Bosně?	7
<i>Rozhovor se Selmou:</i> Oheň se šíří z Tuzly	12
<i>Anonym:</i> Zpátky z Bosny	16
<i>Marina Antić</i> Občas je plénum prostě jenom plénum	24
<i>Global Uprisings</i> Rozhovor s dělníci z továrny na čisticí prostředky DITA	26
<i>CrimethInc.</i> A jinde na Balkáně...	29
<i>Anarcho Čaršija</i> Jak selhalo bosenské povstání a co jsme se naučili? (výňatky)	32
<i>Andreja Živković</i> Lidové povstání: Rozchod s daytonskou Bosnou?	34

Úvod

Přátelé komunizace

„Čítanka“, kterou držíte v rukou, je věnována „vzbouření lidu“, jež v únoru 2014 zachvátilo Bosnu a Hercegovinu. Zemi, kterou USA a EU v důsledku nacionalistické války rozdělily do etnicky koncipovaných správních jednotek. Zemi, jejíž ekonomickou a sociální politiku po dvě desetiletí řídí MMF. Zemi, kde většina průmyslových podniků a s nimi spojených pracovních míst padla za oběť „tunelářské“ privatizaci, jak jsme ji poznali i my – jen tam celý proces opozdila a zhoršila válka. Zemi, kde nezaměstnanost mládeže přesahuje 60 % a celková míra nezaměstnanosti se pohybuje kolem 40 %. Zemi, kde se život pod hranicí chudoby neomezuje na „sociálně vyloučené lokality“.

Roznětkou únorových událostí se stalo propojení dlouhodobých protestů dělníků z několika podniků v Tuzle proti likvidační privatizaci jejich továren a za doplacení dlužných mezd. Přidali se k nim další pracující a zejména mládež „bez budoucnosti“. Nahromaděný hněv a ztráta důvěry k „politikům“ explodovaly. V Tuzle, Sarajevu a dalších městech se v ulicích ocitly tisíce lidí. Pár dní zapalovali auta a vládní budovy a sváděly bitvy s policejními těžkooděnci, aby se nakonec vrátili k poklidným demonstracím a zakládání občanských plén jakožto způsobu jak klást státu požadavky a zároveň „demokratizovat“ delegitimizovaný zastupitelský systém.

Na následujících stránkách necháme promluvit přímo protagonisty bosenských nepokojů a plén. V rozhovorech, fejetonech i analýzách, s nimiž nemusíme politicky souhlasit, zazní nejrůznější hlasy, které by čtenářům měly zprostředkovat co nejširší obrázek nejen o průběhu a kontextu tamního hnutí,

ale také o tom, jak ho vnímali a jak mu rozuměli jeho bezprostřední účastníci. Co se volby textů týče, zvláštní díky patří našim americkým (sborník *Freedom Is Our Nation*) a italským soudruhům (*Il Lato Cattivo*), kteří nás inspirovali svými výběry.

Domníváme se, že uveřejněné texty skýtají čtenářům dostatek informací či alespoň indicií, aby si z nich teoretické závěry odvodili sami. My této příležitosti využijeme pouze k velmi zběžnému přemítání nad teoretickým sdělením pouličních bouří v Bosně a Hercegovině v neodmyslitelném kontextu současné krize.

Jak poznamenávají *Il Lato Cattivo*, bosenské hnutí a jeho kontext jasně ukazují, že v jejich jádru spočívá *kapitalistický vztah vykořisťování*, tedy *třídní vztah mezi kapitálem a proletariátem*. „Nic, co se děje v kapitalistické společnosti, mu není cizí.“ Obecně vzato je to jistě pravda. My však chceme skutečně porozumět světu kolem nás i s možností jeho revolučního překonání a ne jen dokola naprázdno proklamovat abstraktní principy, jakkoli i toho je v českých podmínkách zapotřebí. Proto nás zajímá aktuální – tudíž historicky konkrétní – konfigurace kapitalistického vztahu a specifické způsoby, jimiž strukturuje třídní společnost, ale také sám sebe podrývá.

Jiní (*Théorie Communiste, Endnotes*) už před námi demonstrovali, že restrukturalizace kapitalismu, která započala v 70. letech 20. století, rekonfigurovala třídní vztah vykořisťování na základě progresivního rozpojování reprodukčních koloběhů kapitálu a práce (klesá význam mzdy coby investice do růstu ekonomiky a stále více je nahlížena jen jako náklad, nutné zlo), což s sebou

mimo jiné neslo i rozvolnění národního státu coby rámce pro akumulaci kapitálu a globalizaci akumulačního procesu. Tato rekonfigurace probíhala i skrze „neoliberální kontrarevoluci“ 80. let 20. století, kolaps „reálného socialismu“ a sovětského impéria, budování EU, tzv. programy strukturálních úprav na globálním Jihu, nástup „nových“ ekonomik atd., až demontovala staré rozdělení světa na Západ, Východní blok a Třetí svět a z hlediska kapitalistické akumulace ho nahradila tříšlůžkovým geografickým uspořádáním (*Théorie Communiste*). Zprvce jsou tu „kapitalistická hypercentra“ (finance, vyspělé technologie, výzkum a vývoj); zadruhé „sekundární zóny“ (středně pokročilé technologie, logistika, obchodní distribuce, často outsourcované montážní činnosti); a zatřetí „sociální popelnice“ (strukturální nezaměstnanost, chudoba, přebytečné obyvatelstvo, legální i nelegální neformální ekonomika). Toto uspořádání necharakterizuje jen globální hierarchii států, ale také vnitřní členění jednotlivých států.

Krise, která naplno propukla roku 2008, má mnoho vrstev. Je to krize konkrétní konfigurace třídního vztahu vykořisťování a tedy globalizované akumulace kapitálu, ale projevuje se fiskální a politickou krizí národních států a očividně i krizí tříšlůžkového prostorového uspořádání globálního kapitalismu a jeho geopolitiky, kde po dvacet let platila nezpochybnitelná hegemonie USA. Čína se stala výrobním gigantem, který by se chtěl vymanit ze svého sekundárního postavení země závislé na exportu, ale domácí poptávku se zatím snaží stimulovat bez úspěchu. S válkou v Donbasu a projektem Novoruska se na mezinárodní scénu plně vrátil periferní ruský imperialismus. Svět vstoupil nejen do éry sociálních nepokojů, ale také politických revolucí a válek, které se navzájem prolínají a podmiňují a pomalu pracují na překreslení mapy světa. Arabské jaro, Egypt, Libye, Sýrie, Majdan, Antimajdan a hybridní válka na Ukrajině, Irák, ISIS...

Vlna bosenských nepokojů s jejich antinacionalistickým až „neotitoistickým“ diskursem byla sice levicí vnímána jako žádoucí protipól ukrajinského Majdanu s jeho národním diskursem, ale nesmíme zapomínat, že obě hnutí měla nejen odlišné historické kořeny a lokální specifika, ale také společný globální kontext. „Balkanizace“ byla součástí trendu k územní a správní fragmentaci, který se v uplynulých třiceti letech projevoval zejména v různých regionech s nízkou intenzitou kapitalizace a kterému promptně napomáhaly vojenské intervence USA a NATO. Zdá se být jediné logické, že třídní boj vepsaný do regionu, který globalizace takto roztránila, nalézá své politické vyjádření ve zpochybňování právě této fragmentace. A právě to je patrně třeba hledat za prvky „jugoslavisma“, které splývají s tamním „antinacionalismem“. Tyto prvky nejsou ani zárodkem ani deformací „přirozeného“ internacionalismu, který bosenští proletáři musí odkrýt pod nánosy buržoazních mystifikací. Jsou politickým horizontem každodenních třídních bojů této frakce proletariátu, která se stejně jako všechny ostatní nemůže tvářit, že existuje mimo konkrétní podoby tohoto výrobního způsobu. Jsou o obnovování nad-etnické, občanské národní identity, což nemá k Majdanu tak daleko.

Diskurs a požadavky bosenského sociálního hnutí musíme zasadit do kontextu obecnějšího trendu – přinejmenším celoevropského – kterým se dnes vyznačuje ideologická rovina třídního boje. Globalizovaný proces akumulace kapitálu „odnárodní“ dříve národní státy a jeho krize se bezprostředně projevuje (jak už bylo řečeno) coby fiskální a politická krize (krize legitimacy politického systému) „odnárodněných“ států. Sociální hnutí, která jsou výrazem této fáze krize, se vyznačují politickým diskursem, jemuž dominuje nejen volání po „skutečné demokracii“, ale také po národním státu, který by zase dělal rozumnou politiku „pro lidi“ a častokrát i výrazný konzervativní a národní étos. Napříč Evropou se rozlévá nostalgie po keynesiánství, přičemž ve východní Evropě je to nostalgie po sociálních jistotách „reálného socialismu“, která se snoubí se sněním o idealizovaném Západě, kde kapitalismus znamená blahobyt a demokracie je tak nějak demokratičtější než tady.

V západních zemích EU dnes požadavkové „ekonomické“ boje často nemají daleko k protievropskému „politickému“ diskursu: jasně patrné je to na řecké SYRIZA i na úspěchu francouzské Národní fronty nebo na italském Hnutí pěti hvězdiček. A jestliže má populistické antievropanství nebo (více či méně krajní) pravice většinou navrch nad politicky korektní krajní levicí, není to otázka nahodile vybojované ideologické hegemonie. Protože zanikla dělnická identita jako zprostředkování mezi ekonomickým a politickým, zhostila se této funkce národní identita, a to se všemi důsledky. Populistické a šovinistické instinkty nejsou proletariátu nic cizího: konkurence mezi prodejci pracovní síly je nejen skutečností, ale navíc se neodehrává mezi nedefinovanými jedinci, nýbrž probíhá na základě celé řady určení, jako jsou třeba určení společensko-historická, národnost, gender, barva kůže, náboženství atd.

„Bosenské jaro“ se navzdory významné roli dělníků a nezaměstnané mládeže nejvíce jako návrat *ryze* proletářského hnutí. Stejně jako mnohá další hnutí naší doby i to bosenské našlo svůj vlastní politický výraz v mezitřídnosti („lidovosti“ spojené s demokratickým a „jugoslávsko“ národním diskursem), která je zároveň jeho limitem. Odmítání tradičních reprezentací a odsuzování politiků jako parazitů, není prvním stádiem nadcházející radikalizace. Momentálně to *nic víc neznamená*. Neboť současným problémem mezitřídních hnutí je stát a díky všemu, co jej činí problematickým, se také zdá být řešením všeho. Limitem i společným jmenovatelem všech třídních bojů dneška je fakt, že chtějí redefinovat stát (relativně ho „deglobalizovat“ či „renacionalizovat“), protože sami vznikají jako momenty jeho krize a stávajícího členění světa do tří zón (*Théorie Communiste*).

Jenže k nové restrukturalizaci, která by přinesla jisté „ponárodní“ ekonomiky a stabilizaci průmyslu, financí a práce uvnitř hranic národního státu nedojde, bez masivního znehodnocení kapitálu, které by znovu výrazně zamíchalo kartami. Mohl by takovýto kolaps přinést rozchod s mezitřídností? Nevíme. Pro tuto chvíli není nic nejistějšího a nic, co by bylo více žádoucí.

Do prdele s nima, vydělávají tři a půl tisíce měsíčně

Faruk Šehić

Co se vlastně stalo onen pátek 7. února, jaká divoká síla se probudila v lidu a zmocnila se kontroly nad ulicemi v okolí vládních budov Bosny a Hercegoviny a Sarajevského kantonu? Začalo to o den dříve před budovou kantonální vlády během jednoho z dlouhé řady dělnických protestů. Amatérské záběry na internetu dokumentovaly brutalitu a neschopnost policie zvládnout rychle eskalující situaci. Dalo se očekávat, že pátek bude ještě horší a přinese ještě větší napětí než onen první den, kdy se ulicemi Tuzly začala šířit vzpoura. V pátek kolem poledne vzplála budova kantonální vlády v Tuzle. Když jsem to uviděl ve vysílání státní televize, vyrazil jsem do centra města.

Od místa, kde bydlím, ke správní budově kantonu Sarajevo je to jen několik málo minut pěšky. Už na křižovatce poblíž mešity Aliho Pašy byla k vidění chaotická scéna. Spousty lidí proudily všemi směry. Doprava se zastavila. Od Koševského Potoka vedle kantonální budovy se šířil lehký a rozptýlený kouř. Šel jsem podél potoka k tramvajové zastávce na Skenderija. Kiosek u zastávky byl rozbitý a skleněná střecha tramvajové zastávky rozsypaná všude

kolem jako bílý sníh. Na druhém břehu řeky Miljačky stáli lidé a dívali se. Před kantonální budovou se shromáždilo několik tisíc lidí. Dveře hlavního vchodu hořely. Džin zvaný rebelie byl vypuštěn z lahve a nikdo nad ním neměl kontrolu.

Policie s helmami a plexisklovými štíty se stáhla na ulici Reisa Džemaludina Čauševića, která spojuje Obala Kulina Bana s Titovou ulicí. Zformovala kordon před bočním vchodem do kantonální budovy, hned vedle parku za budovou vlády. Tam na té ulici zuřila opravdová bitva. Protestující ve vlnách útočili na policejní kordon, přičemž po něm házeli kamení a suť. Čas od času policie podnikla protiútok a lidé utíkali na Ajfelov most nebo po Obala Kulina Bana kolem kina Kriterion. Ale pak se protestující přeskupili a zatlačili policii zpátky. Ze všech stran budovy kantonu stoupal kouř. Zapálili jedno auto a shodili ho do Koševského Potoka. Dokud se neobjevily plameny v oknech shlížejících na Koševský Potok, nebylo jasné, co vlastně hoří. Teď se šířily celým vnitřkem budovy. Všude poletovaly papíry a dokumenty ze správního centra. Na ulici

Reisa Džemaludina Čauševića zuřila nepřetržitá pouliční bitva. Viděl jsem mladíky vybavené štíty a helmami, které ukořistili policii. Viděl jsem zraněné protestující. Byli tam mladí, pubertální, fotbaloví fanoušci v mikinách, ale byli tam i starší lidé. Zdálo se, že mnozí se navzájem znají a bylo zjevné, že s bojem proti policii mají docela dobrou zkušenost. Viděl jsem chlapíka s lakovaným dřevěným palcátem, jak míří k policejnímu kordonu. Viděl jsem děvčata, jak nosí vodu těm na frontové linii. V tom chaosu panoval jakýsi vnitřní řád. V lidech se najednou probudily instinkty válečníka a jednali tak, jako by byli na bitevním poli.

Stál jsem a pozoroval, jak budova kantonu Sarajevo hoří. Neházel jsem kamením, nic jsem nepodpaloval, dokonce jsem ani nenadával na policii, úřady, stát. Oněměl jsem a uvnitř jsem cítil žár, který mne postupně vyplňoval a plížil se mi z žaludku do prsou. Lhal bych, kdybych řekl, že mne pohled na plameny, jak olizují ony stěny, nenaplňoval škodolibostí. Nic jsem nedělal, ale jakoby to, co dělali druzí, bylo důsledkem mé vlastní touhy po něčem, co by vybočovalo z normálu. Ten pocit jsem znal z války. Až na to, že se zbraní jsem se cítil líp, než teď jako pasivní čumil, který stojí uprostřed ulice, obklopen chaosem.

Zároveň jsem slyšel vravu pouličních bitev v okolí úřadu vlády. V ulicích poblíž vzplála úřední auta. Tramvajová zastávka naproti budově vlády byla rozbitá, do kiosku se někdo vlámal, ale díru pak zatarasil chladničkou s nápoji. Stovky lidí stály na zdi parku za tramvajovou stanicí a sledovaly útok na vchod do vládní budovy. Nikdo nic nenamítal, nikdo proti protestujícím nijak nezakročil. Mluvil jsem s postaršími občany na křižovatce u kina Radnik. Říkali mi, že útok na vládu jim připomněl první dny války, kdy byly v květnu 1992 u Skenderije zastaveny a poraženy speciální jednotky z Niše, které se přijely zmocnit vládní budovy, symbolu tehdy zcela nově mezinárodně uznané Republiky Bosna a Hercegovina. V jednu chvíli, když se skupina protestujících řítila k dřevěným dveřím vládní budovy, se mi udělalo trochu špatně. Na druhé straně těch dveří někdo zoufale bojoval a stříkal vodu na protestující, kteří se snažili dveře vylomit, přičemž používali chladničku z nedalekého kiosku jako beranidlo. Byl to boj na život a na smrt a nikdo by v něm nepřipustil porážku. Když jsem později mluvil s jedním z těch chlapíků a řekl mu, že mi přišlo líto těch lidí uvnitř, opáčil: „Do prdele s nima, vydělávají tři a půl tisíce měsíčně.“ A tím veškerá diskuse skončila.

U budovy vlády nebyla žádná policie a všichni si mysleli, že je to divné, že nebyla lépe chráněna. Policie se zjevně stáhla na ulici Odošašina, aby čekala na posily. Jeden můj známý mi řekl, že podle něj si ty nepokoje objednal a zaplatil Dodik, ale já na konspirační teorie nejsem. Hranice nepřítelů byla překročena a nebylo cesty zpět. Padala noc. Semafory ani pouliční osvětlení nefungovaly. Centrum

města osvětlovaly jen plameny z budovy kantonu. Během pouhých několika málo hodin se tato část města změnila v bojiště. Ulice byly plné kamení, papírů a polámaného dřeva. Po obou stranách vchodu do budovy vlády hořely kanceláře. Později jsme se dověděli, že vzplály historické archivy. Alarmy aut houkaly a čas od času zazněl hlasitý výbuch. Jelikož protestující neměli žádné vůdce, věděli jsme, že příchod noci ukončí bitvy a neklid zuřící celé hodiny. Ulicemi Sarajeva se valila divoká, nespoutaná síla. Hypnotická anarchie v její nejčistší podobě.

Když jsme šli po ulici za nákupním centrem BBI, viděli jsme přijet asi deset obrněných aut. Za nimi si speciální jednotky připravovaly své vybavení a navlékaly si kukly. Čas anarchie a sarajevské „Pařížské komuny“ se chýlil ke konci. Později policisté v civilu zbilí pasivní čumily u památníku dětem zavražděným při obléhání Sarajeva. K brutálnímu policejnímu zátahu došlo teprve pod rouškou tmy.

Onen pátek 7. února po několik málo hodin neplatila v centru Sarajeva žádná státní autorita. Kdyby protestující bývali měli pět lidí, co by je vedli, snadno mohli provést převrat. Což hovoří o impotenci státu, který není státem, protože Daytonská dohoda mu to znemožňuje, a o nekompetentnosti vládnoucích elit, jejichž sociální lhostejnost a arogance k vlastním občanům vedly k občanské rebelii v Tuzle a dalších bosenských městech. Mladí lidé, kterým bohatí a změkčilí politici ukradli budoucnost a právo na normální život, namířili svůj hněv proti institucím, v nichž sídlí naši moderní faraoni. Proto musely ty budovy vzplát. Proto musela hořet auta. Proto se rozbíjely kiosky a tramvajové zastávky. Nebyli to žádní chuligáni, ale kolektivní svědomí několika generací mladých lidí, jimž nekontrolovatelné vládnoucí elity posraly život dřív, než pořádně začal.

Beznadějí vždy povede k destruktivní síle, kterou nikdo nemůže ovládnout ani předpovídat. Do ulic tak vyšli lidé z okraje, z chudých sarajevských předměstí, lidé z ghetta, kteří neměli co ztratit, ale také mnozí další. Skutečnými chuligány jsou povýšení politici, ty svině v oblecích, podvodníci a kriminálníci. Zdemolovali veřejné instituce, vypálili a zničili vše, co jim stálo v cestě. Dělají to už dvacet let a zatím je nikdo nedokázal rozumně přesvědčit, ať toho nechají. Posledním východiskem protestujících tak byl amok. Čaučesku si také nemyslel, že skončí v popelnici dějin, a přesto posel jako pes. Protože když nemáme chleba, můžeme si místo toho svinstva, které nám uplynulých dvacet let dennodenně servírovali, dát koláč. Nikdo nemůže předvídat ani vědět, kdy by mohlo dojít k dalšímu pátku, kdy by mohl na ulicích Sarajeva znovu explodovat nahromaděný hněv a jaké tragické důsledky by to mohlo mít. Odpovědná za to však bude výlučně vládnoucí elita.

Co se děje v Bosně?

Juraj Katalenac

Všechno začalo demonstracemi dělníků z pěti tuzelských továren: Dita, Polihem, Poliolhem, GUMARA a Konjuh. Dělníci protestovali proti privatizaci svých podniků, která by vedla k bankrotu a odstávkám. Jeden by si mohl myslet, že se jedná jen o další dělnický příběh z bývalé Jugoslávie, protože takové případy jsou skutečně docela běžné, ale snad právě proto, že jsou tak běžné, zašli pracující dál. Jelikož dělníci byli ve svých demonstracích vytrvalí, zasáhla policie, přičemž mnohé z nich zbilá a zatkla. A to byla jiskra, která zažehla divoký požár.

Sedmého února byla Bosna na nohou a protestovala proti zkorumpované vládě, nezaměstnanosti a celkové sociální situaci. Tato situace vyprodukovala erupci a masy byly v ulicích.

V Tuzle policie kapitulovala před protestujícími, složila štíty, helmy a obušky a nechala masy vtrhnout do budov. Protestující vypálili budovu zastupitelského sboru města Tuzla a budovu magistrátu. Pracující z pěti tuzelských továren předložili své požadavky:

1. *Udržovat veřejný pořádek ve spolupráci mezi občany, policií a občanskou ochranou, abychom se tak vyhnuli kriminalizaci, politizaci a manipulaci všech protestů.*

2. *Ustavit úřednickou vládu složenou z nestranných a nezkompromitovaných profesionálů, kteří doposud ani jednou neobdrželi mandát na žádné z rovin státní správy. Tato vláda povede kanton Tuzla až do voleb v roce 2014. Její povinností bude předkládat týdenní plány a zprávy o činnosti a dosažených cílech. Práci vlády budou monitorovat všichni zainterесovaní občané.*

3. *V mimořádném jednání rozřešit otázku právoplatnosti privatizace následujících podniků: Dita, Polihem, Poliolhem, GUMARA a Konjuh a:*

- vzít v úvahu délku pracovního poměru a zajistit zaměstnancům zdravotní péči;
- postihnout pachatele hospodářské trestné činnosti a všechny její aktéry;
- zabavit nezákonně nabyté majetky;
- anulovat privatizační smlouvy;
- revidovat privatizaci;
- vrátit továrny zaměstnancům a svěřit je pod kontrolu veřejných institucí, které by dbaly na veřejný zájem a tam, kde je to možné, znovu obnovily výrobu.

4. *Uvést platy vládních představitelů do souladu s platy zaměstnanců veřejného a soukromého sektoru.*

5. *Zrušit příplatky vládním představitelům za členství v komisích, výborech a dalších orgánech a dalších nesmyslných*

a neospravedlivých náhrad, které tvoří součást jejich osobního příjmu a které zaměstnanci veřejného a soukromého sektoru nemají.

6. *Zrušit platy ministrům a potažmo i dalším vládním činitelům, kteří nadále pobírají plat i po vypršení či ukončení jejich mandátu.*

V Sarajevu protestující vypálili sídlo vlády Bosny a Hercegoviny a úřad vlády kantonu Sarajevo. Rozbili výlohy Hypo Banky a zapalovali auta. Oheň zachvátil i budovu Archivu Bosny a Hercegoviny a zničil část materiálů. Za zmínku stojí, že fakta svědčí proti mediální kampani, podle níž ho protestující zapálili úmyslně. Jelikož materiály pocházely z dob Rakousko-uherského císařství, média tento incident používala k diskreditaci demonstrací.

V Mostaru protestující vzali útokem a vypálili úřad hercego-neretvanské vlády. Poté s použitím zápalných lahví podpálili budovu magistrátu a sídla Chorvatského demokratického svazu a Strany demokratické akce. Policie nezasáhla, protože v uplynulých několika měsících nedošlo ke zvolení regionálního policejního ředitele, jenž jako jediný může aktivovat speciální jednotky. Těchto demonstrací se účastnili protestující z „obou stran řeky“ (tj. Bosňáci i Chorvati).

V Zenici protestující vtrhli do kanceláře starosty a ten nabídl svoji rezignaci, pokud to pomůže vyřešit krizi. Rezignaci nabídl i Sead Čaušević, předseda vlády kantonu Tuzla. Jednalo se o první vítězství hnutí?

Podle chorvatských novin *Jutarnji List* bylo během protestů v Sarajevu zraněno 93 lidí, z nichž bylo 73 policistů a 20 civilistů. Celkem vzato byla policejní represe skutečně tvrdá a byla jedním ze spouštěčů těchto nepokojů. Četná videa ukazují policisty, jak bijí lidi, hází po nich kamením nebo je házejí do řeky. Někteří evropsí politici dokonce vyhrožovali ozbrojenou intervencí, pokud nepokoje neustanou. A nejednalo se jen o planou hrozbu, neboť Himzo Selimović, ředitel Direktorátu pro koordinaci policejních sborů v Bosenské federaci, vyzval EU a mezinárodní společenství k ozbrojené intervenci v Bosně, budou-li bouře dál pokračovat. Posléze nabídl svoji rezignaci. Také je třeba zmínit, jak ruská vláda zaútočila na EU, že odsuzuje nepokoje v Bosně, a přitom podporuje opoziční bouře na Ukrajině. Dojde skutečně k ozbrojené intervenci v Bosně?

Výbuch vzteku a násilí v tak krátkém čase byl pro mnohé lidí překvapivým. Je to ale skutečně takové překvapení, když jsme nedávno byli svědky „arabského jara“, Řecka a dalších podobných hnutí? Těchto nepokojů se účastnili převážně mladí lidé a uvážíme-li, že mladé generace v bývalé Jugoslávii doslova nemají žádnou budoucnost, ani to není nikterak překvapivé. A ani zdaleka se nejednalo o bezmyšlenkovité násilí. Protestující útočili jen na symboly

korupce a moci, tj. na vládní a stranické budovy – tedy přesně na ta místa, která jsou odpovědná za jejich situaci.

Nepokoje ustaly, ale boj teď pokračuje v jiných formách.

Stručný komentář k mediálnímu pokrytí

Bosenská média se během nepokojů snažila prezentovat protestující jako chuligány a vandaly, kteří nemají podporu bosenských občanů. Ke zformování tohoto obrázku jim pomohlo zapálení Archivu. Al Jazeera byla jednou z největších mediálních mašinérií, která občanům radila: „neopouštějte domovy, není-li to absolutně nezbytné.“ Její rozhovory s odboráři volaly po lepší organizaci policie za účelem potlačení nepokojů a měly diskreditovat tvrzení, že tyto nepokoje iniciovali pracující. Srbská a chorvatská média v Bosně se snažila nepokoje líčit jako bosňácké spiknutí proti dalším dvěma národům.

Liberálních médií, která se snažila informovat objektivně nebo protesty podporovala, bylo málo. „Alternativu“ vůči mainstreamovým médiím rovněž nabízí spousta skupin na Facebooku, které provozují sami protestující.

Zejména pro anglicky hovořící lidi je třeba zdůraznit, že skupina akademiků zřídila internetový archiv *Bosnia-Herzegovina Protest Files*, kde můžete najít anglické překlady všech dokumentů, které jsou pro hnutí relevantní. Opravdu užitečný je i článek „The Demands of People of Bosnia and Herzegovina“ na webové stránce Jasmina Mujanoviče, neboť v něm shromáždil všechny požadavky, s nimiž lidé během demonstrací přišli.

Politické a ekonomické pozadí

Bosna a Hercegovina je patrně jedním z nejsložitějších států v Evropě. Krvavou občanskou válku z let 1992-1995 ukončila Daytonská dohoda, kterou podepsaly rovněž Chorvatsko a Srbsko a která Bosnu rozdělila na dvě entity: Bosenská federace a Republika Srpska (Republika bosenských Srbů). Dále je tu pak okres Brčko, samosprávná jednotka, která je formálně součástí obou entit. Dokonce i po skončení války byla Bosna a Hercegovina pořád horkou oblastí, a to kvůli své administrativní spletnosti a zájmům politických elit, které často vyvolávaly národnostní nesnášenlivost mezi Bosňáky, Chorvaty a Srby. Doposud se politickým elitám dařilo udržovat přilnavost lidí k národním identitám. Srbské elity se snažily získat větší a větší autonomii pro Republiku Srpska; bosenské elity usilovaly o centralizovanější Bosnu, zatímco chorvatské elity bojovaly za třetí entitu – chorvatskou. Chorvatská ministrině zahraničí Vesna Pusić tuto ideu nedávno podpořil jako možné řešení krize v Bosně.

Když už jsem zmínil administrativní spletnost, je třeba poznamenat, že ta s sebou nese i neefektivnost

administrativy, která se dotýká života bosenského lidu. Kupříkladu nepokoje měly své kořeny v protestech za rodné číslo, k nimž došlo v létě 2013. Šlo o to, že vláda nebyla schopná přidělovat občanům rodná čísla. Kvůli tomu novorozeňata nemohla dostat zdravotní péči ani opustit Bosnu, aby ji dostala někde jinde.

Když se mluví o Bosně, lidé obvykle rádi kladou důraz pouze na problémy související s národní identitou a „opomíjejí“ sociální problémy. Bosna se nalézá v opravdu velké ekonomické krizi, která notně posílila úsporná opatření a flexibilizaci trhu práce. K tomu je třeba připočítat dobře známé problémy privatizace v 90. letech 20. století, neuvěřitelně vysokou nezaměstnanost (44 procent pracujících je bez zaměstnání!) a vysoký počet pracujících, kteří sice dělají, ale nedostávají mzdu. Privatizace v zemích bývalé Jugoslávie obvykle ústila v bankrot podniků a propouštění dělníků, neboť noví vlastníci nechtěli do podniků investovat, ale co nejrychleji z nich „vysát“ kapitál a zisk. Vznikla tak celá vrstva bohatých lidí, kterou dělníci pohrdají. Vzhledem k jugoslávské zkušenosti se samosprávným socialismem mají dělníci skutečný pocit přínáležitosti ke svým pracovištím. Nechápou novou mantru zpružňování trhů ani proč „jejich“ podniky krachují.

Obecně je bosenský model ekonomiky založen na otevírání se investicím zahraničního kapitálu. Andreja Živković píše, jak k tomu dochází:

„Do roku 2008 příliv zahraničního kapitálu udržoval růst založený na dovozech a spotřebitelských úvěrech, ale zároveň likvidoval průmysl a vytvářel dnešní dlužní krizi. Na jednu stranu nadhodnocená měna připoutaná k euru umožňovala přijímat si na nákup dovozů, ale na druhou stranu odrazovala od investic do reálné ekonomiky a činila export nekonkurenceschopným. Vzhledem k tomu, že ekonomika je zcela závislá na vnějších zdrojích růstu a finanční krize nových trhů, kterou odstartovala Argentina, nepochybně povede k dalším otřesům v eurozóně, nachází se nyní Bosna ve zlomovém bodě.“

Buržoazie: kapitalismus, nacionalismus a konspirační teorie

Nepokoje nezburcovaly jen bosenské dělníky, ale také buržoazii. Viděla totiž, jak probíhá autentické hnutí proti ní – hnutí založené na sociálních a třídních tématech a nikoli na národnostních a tak musela co nejrychleji zakročit.

Předseda vlády sarajevského kantonu Suad Zeljaković odstoupil ze svého postu. Strana demokratické akce (SDA) volala po zklidnění situace a po stíhání chuligánů. Někteří bosňáčtí akademici a politici ale začali tvrdit, že demonstrace byly spiknutím proti Bosňákům, kteří chtějí centralizovanější a jednotnější Bosnu. Tvrdí, že

demonstrace organizuje EU, aby Bosnu ještě víc „federalizovala“.

Srbské a chorvatské národní elity se snaží nepokoje a boje prezentovat jako „bosňácké jaro“ (bosensko-srbský politik Mladen Bošić protesty srovnával s „arabským jarem“). Pro ně tyto bouře nejsou nic jiného než spiknutí proti jejich národům a pokusem nových bosňáckých nacionalistických stran napadnout kantonální vlády s cílem vytvořit centralizovanou Bosnu, kde by Chorvati a Srbové byli jen národnostními menšinami. Tyto nepokoje tak byly jen bosňáckou antibyrokratickou „Jogurtovou revolucí“. Tato argumentace dominovala národním médiím a opírala se o různá tvrzení, proč mimo Federaci k žádným protestům nedošlo.

Chorvatský demokratický svaz Bosny a Hercegoviny (HDZ) tvrdil, že nepokoje jsou „klasickým příkladem státního převratu v institucionální struktuře Bosny a Hercegoviny, vytvořené ve Washingtonu a Daytonu, s cílem zničit federální systém Federace Bosny a Hercegoviny a regionální vládní instituce.“ Dále pak tvrdil, že pokřik „Tohle je Bosna,“ byl poselstvím pro bosenské Chorvaty. Bosenský (katolický) arcibiskup Vinko Puljić z bouří obvinil mezinárodní společenství.

Nejrůznější konspirační teorie tedy byly jediným útočištěm buržoazie, která očividně odmítá uvěřit, že pracující jsou schopni sami nezávisle myslet a jednat.

Prezident Republiky Srpska, Milorad Dodik, tvrdil, že v Republice Srpska (RS) žádný neklid nebude. Podle něj se nepokoje týkaly jen Federace, protože tam došlo k bosňáckému spiknutí za Jednotnou Bosnu. Později odjel do Bělehradu, aby se setkal se srbským viceprezidentem Aleksandarem Vučićem, jenž prohlásil, že „lidé na druhé straně řeky Driny [v Republice Srpska] vždy zajímá názor Srbska, které chce prostě jen stabilitu.“

Zatímco však srbský viceprezident volal po stabilitě, Bělehradský policejní odborový svaz vydal prohlášení, v němž projevoval sympatie se sociálními protesty v Bosně a tvrdil, že podobný scénář je možný i v Srbsku, „kde také máme spousty chudých, nezaměstnaných nebo zaměstnaných lidí, kteří ale nedostávají plat, kde na všech úrovních panuje korupce a s občany se politicky manipuluje.“ Vyhrožoval, že pokud v Srbsku dojde k demonstracím, připojí se k nim. A nic takového by se nemělo brát na lehkou váhu, uvážíme-li průmyslové boje dělníků v Kraljevu a Vranje, kteří 12. února dokonce zablokovali dálnici.

Chorvatský premiér Zoran Milanović navštívil po nepokojích Mostar, přičemž přinášel totéž poselství „stability“ a chtěl „uklidnit situaci“. Když se ho novináři ptali, proč jakožto ministerský předseda jiné země nenavštívil bosenské hlavní město Sarajevo, odpověděl, že

Mostar je „blíž“. Samozřejmě, že smyslem jeho návštěvy bylo zavítat do města s chorvatskou většinou a odradit Chorvaty od účasti na protestech.

Ve stejné době policie zatýkala Chorvaty, kteří se v Livnu snažili zorganizovat demonstraci proti bosenskému HDZ. Solidární protesty se pořádaly ve všech velkých městech Republiky Srpska (ale s velmi nízkou účastí) a podpořili je dělníci dřevozpracujícího průmyslu v Drvaru (RS). Rovněž Sdružení vojenských veteránů Republiky Srpska vydalo prohlášení, v němž se tvrdilo, že začnou protestovat, pokud Milorad Dodik neodstoupí. Je zřejmé, že lidé se navzdory buržoazním a mediálním manipulacím snaží ukázat, že tyto demonstrace mají sociální a třídní charakter a že nedovolí nacionalistům, aby je navzájem rozešťovali. Jak říkalo graffiti v Tuzle: „Smrt všem nacionalistům!“

Pléna: organizace boje nebo jeho obstrukce?

V Tuzle, Sarajevu, Bihači, Mostaru a Brčku vznikla lidová pléna (abych byl upřímný, každou minutu se nějaké nové město snaží zorganizovat své plénum, takže jsem patrně některá vynechal).

Pléna jsou shromáždění založená na přímé demokracii, inspirovaná organizačním modelem, který používali chorvatští studenti během okupací vysokých škol v roce 2009. Na otázku, co je to plénum, aktivista Damir Arsenijević odpovídá:

„Plénum je shromáždění všech členů skupiny. Je veřejným prostorem pro debatu. Nemá žádné vůdce ani zájazy. Rozhoduje se veřejně... Plénum není politická strana ani nevládní organizace ani sdružení pod taktovkou jednoho člověka. Plénum je skutečnou a jedinou demokracií. Plénum samo deklaruje vznesení a přijetí požadavků směřovaných ke všem institucím státní moci. Za deklaracemi stojí všichni, protože jsou to slova nás všech a požadavky nás všech. Všechny ostatní způsoby jednání se státní mocí znamenají pokračování korupce, stranicko-politického zlodějství a sledování osobního prospěchu a obohacení na úkor oloupeného lidu.“

Ačkoli jsou pléna obvykle chápána jako něco pozitivního – místa, kde masy konečně mají hlas – musím vyjádřit jistou skepsi ohledně pléna v Tuzle. Má skepse pramení z toho, že plénum vytrvale ignoruje původní dělnické požadavky. Namísto původních sociálních otázek týkajících se oněch pěti podniků volá jen po nenásilných demonstracích a úřednické vládě.

„Dělníci krachujících podniků, kteří se už léta dožadují svých práv u kantónálních institucí a organizátoři protestů v Tuzle uspořádali občanské plénum, kde vyzvali všechny občany, aby se spojili a takto posílení rozhodli o návrzích, které dnes budou předloženy vedení kantónu Tuzla.“

Organizátoři na setkání prohlásili, že boj za jejich práva musí pokračovat demokratickými prostředky a nasloucháním požadavkům občanů a že plénum podporují členové akademické obce v Tuzle.

Pozvali jsme všechny občany Tuzly a jsem rád, že zareagovala spousta právníků, profesorů, vzdělaných a profesně úspěšných lidí. Představujeme zde tři body, které navrhujeme a které jsou také rozšířeny. Situace je taková, že nic nesmíme uspěchat. Chceme, aby vše probíhalo na odborné úrovni a v souladu se zákonem.“

Jak se můžeme dočíst v rezolucích pléna, vypadá to, jakoby maloburžoazní odborníci přispěchali na pomoc dělníkům v jejich boji a říkají jim, co by bylo nejlepší a realistické udělat. Plénum v Tuzle rovněž dostalo šanci navrhnout své vlastní lidi, kteří by měli mandát ke zformování místní vlády.

V Sarajevu mělo plénum lidovější požadavky, které by mohly typově pokrýt požadavky lidí:

- *Nižší platy a nábrady pro politické funkcionáře na všech úrovních vlády!*
- *Ukončit nábrady s koncem mandátu!*
- *Rozprodat nový vozový park a peníze investovat do rozvoje krachujících továren!*
- *Reformovat a zprůhlednit veřejné výdaje a výnosy!*
- *Schválit zákon o prokázání původu majetku!*
- *Stíhání podezřelých ze zneužívání moci!*
- *Zrušit všechny nezákonné privatizační smlouvy a pohnat státní činitele k odpovědnosti!*
- *Utvorit nezávislou protikorupční komisi!*
- *Pokrýt škody vzniklé v důsledku protestů z části prostředků určených na nábrady vládních představitelů!*

Z toho všeho můžeme vidět, jak boj nabral jinou podobu – od nepokojů k plénům. Budeme si ještě muset počkat, abychom zjistili, zda některý z těchto požadavků skutečně dojde naplnění. Zatím se zdá, že všichni jsou spokojeni, že násilí skončilo. Pořád ale zůstává otázka, jak se pléna k boji vztahují.

Jak můžeme vidět z požadavků, jedná se o lidové požadavky, které mají kořen v opozici vůči politikům a politickoekonomickým elitám. Můžeme tyto požadavky dát do souvislosti s požadavky vznášenými v bojích v Egyptě, Tunisku nebo Turecku, kde se také všichni dožadovali větších demokratických svobod a sociálních práv. Tento typ požadavků se stal v protestech v bývalé Jugoslávii poměrně běžným. Vzpomeňme jen na chorvatské protesty „Bando lopovska“ (česky: bando zlodějská!) nebo protivládní protesty v březnu a dubnu 2011. Vždy šlo o výpad proti aroganci, korupci a chudobě. Vždy tu byl požadavek právního státu a sociálního státu – „spravedlivé společnosti“ v rámci stávající společnosti. Občas se tyto požadavky pojí s nostalgií po Jugoslávii a sociálních jistotách, které skýtala.

Tyto požadavky jsou bojem za lepší životní podmínky – za lepší budoucnost.

Lidé by si ale měli také uvědomit, že všechny tyto požadavky nikdy nedojdou naplnění. I když bude buržoazie pod takovým tlakem, že se bude muset sklonit před vůlí mas, počká na chvíli, kdy tlak poleví a přejde do protiofenzivy. Nicméně hnutí, jako je toto, pomáhají formovat uvědomění pracujících pro příští boje. Dělníci by měli ale také přemýšlet o tom, co budou dělat, až hnutí opadne. Jak budou pokračovat ve svých bojích?

Rovněž je třeba, abychom se sami sebe ptali, jak tento boj postihne celý region. Máme očekávat podobné boje v Chorvatsku, Srbsku, Černé Hoře, Albánii, Kosovu nebo Makedonii? Všechny tyto země se nalézají v hluboké ekonomické krizi a čas od času plodí hnutí, která stojí proti politické elitě. Přesto není zrovna pravděpodobné, že právě teď dělnická třída v ostatních zemích odpoví na situaci v Bosně. Ale jak čas pobežší, nikdo by neměl vylučovat společné konání bývalých Jugoslávců.

Oheň se šíří z Tuzly

Jak ta vzpoura začala?

Nejdříve několik měsíců protestovali pracující. Byla to jen skupina dělníků, co se scházela buď před budovou kantonální vlády, nebo kantonálního soudu. Týden před 5. únorem vznikla na Facebooku skupina, která občany Tuzly vyzývala, aby se k dělníkům připojili. Ve středu 5. února se v ulicích objevila masa lidí. První den jich zase tak moc nebylo, ale protože došlo k potyčkám mezi protestujícími a policií, druhý den bylo v ulicích ještě víc lidí.

Jak ty první dva dny vedly k tomu, co se stalo 7. února?

Protest měl standardní scénář. Lidé se sešli a před budovou kantonu stála policejní zásahová jednotka. Po nějaké době protestující začali po policii házet kamením a pak 5. února došlo k potyčkám s policií. Během těch střetů do Tuzly dorazily oddíly federální policie ze Sarajeva. Druhého dne byl scénář víceméně totožný – lidé se shromáždili a atmosféra postupně houstla až ke kamenování policie.

V pátek sedmého tam ale byla jen skupina policistů, kteří chránili vstup do budovy, a lidé na ně začali házet kamení jako obvykle. Pak po nějaké době tito policisté prostě odešli. Když se policie stáhla, někteří z protestujících vstoupili průchodem vedle vchodu do budovy a zapálili ji.

Jaké to mělo důsledky a jak se protesty rozšířily do ostatních měst?

Pátého února fakticky došlo k protestům i v Sarajevu a páteční scénář byl stejný jako v Tuzle. Protestující v Tuzle zapálili budovu kantonální vlády a pak se posunuli k městskému úřadu a z části ho také vypálili. Do večera se dostali ke kantonálnímu soudu, ale nakonec protestující jen proti budově metali kameny, aby se pak rozptýlili. V Sarajevu, Mostaru a Zenici to vypadalo stejně. V podstatě na všech těchto místech úřední budovy vzplály 7. února.

My tady máme dojem, že události sedmého února byly skutečně zlomovým bodem pro tamní protesty. Řekla bys, že je tomu opravdu tak?

Je. Co se Tuzly týče, tak má generace a podle mne ani generace mých rodičů nikdy nezažily, aby do ulic vyšlo takové množství lidí jako ve čtvrtek. Tím zlomem bylo právě toto masivní množství lidí v ulicích. Účastnila jsem se i organizování protestů v Tuzle v červnu 2013, kterým se v médiích říkalo „Babyluce“. Neustále jsme se snažili lidi aktivizovat, sehnat další lidi, aby vyšli do ulic, ale nikdy jsme se ani nepřiblížili k počtu lidí, kteří vyšli ven tentokrát. V ostatních městech to bylo stejné.

Proč myslíš, že tentokrát byly protesty tak rozsáhlé? Co je uvedlo do pohybu?

K tomu, že protesty vyvrcholily tímto způsobem, vedlo několik faktorů. Příběh protestujících dělníků z oněch pěti tuzelských továren je hodně dlouhý. Před třemi roky dokonce drželi hladovku. V podstatě vyčerpali všechny metody nenásilného protestu. Jak už jsem říkala, ještě před únorem skupiny dělníků po několik měsíců protestovaly před oněmi budovami, ale média jim nevěnovala žádnou pozornost. Byla to prostě normálka, že tam ta skupina lidí protestuje. A vedle toho protestu každý den dál pokračoval všední život. Stejný příběh platí pro celou Bosnu a Hercegovinu. Chci říci, že před dvěma roky protestovali zemědělská dělníci a zřídili si tábořiště před budovou federální vlády a úřadem prezidenta Bosny a Hercegoviny v Sarajevu. Takových událostí bylo několik, včetně Babyluce v roce 2013, a míra všeobecného vzteku a frustrace narůstala po mnoho let. Nedávné protesty ale z nějakého důvodu zmobilizovaly lid, aby vyšel do ulic.

Jaká je obecná situace lidí, co se týče nezaměstnanosti? Jak nezaměstnanost postihuje obyvatelstvo?

Nezaměstnanost je velmi vysoká. Přes 50 % obyvatelstva je bez práce, zejména mladí lidé. Když jsem byla na protestech, přišlo mi jako docela důležité to, co lidé říkali, komentáře, které jsem slyšela, protože poválečná transformace Bosny – stejně jako mnoha dalších zemí bývalé Jugoslávie – vytvořila diskurs obětí. Lidé lamentují, že jsou polapeni v kruhu, v němž jsou obětí politiků. Za války byli lidé samozřejmě obětí agresora a pak to jaksi pokračovalo. Především proto, že stát je zbudován takovým způsobem, že se etnické rozdíly staly nedílnou součástí každodenního života. Etnická dělítka a viktimizace jedné etnické skupiny druhou se prostě promítly do pocitu lidí, že jsou obětí politiků a spojitost mezi lidmi se jaksi ztrácela. Ale během těch tří dní na ulicích panoval zdravý rozum. Najednou tu bylo vědomí oné spojitosti, které předtím scházelo. Lidé neříkali jen, „Já jsem oběť,“ a že politici všechno rozkradli, ale hlásili se k odpovědnosti za budoucnost Bosny.

Co se stalo pak? Protesty vyvrcholily sedmého – hořely budovy, lidé konečně našly svůj hlas... Co udělala vláda? A jak protesty dopadly na město?

Vláda odstoupila, protože právě to protestující požadovali. Když zapálili tu budovu, šla jsem k rodičům pěšky přes celé město. Byla jsem šokovaná. Nebo ne šokovaná, byl to takový divný pocit, kdy vás rozruší skutečnost, že hoří budova a to je něco, co nikdo nemůže předvídat. Myslím, že když žijete v zemi, která si prošla válkou, lidé mají přirozeně obavu z násilí. Když přemýšlíte o násilí, do myslí se vám vkrádá právě obraz válečného násilí. Vidět na jednom konci hořící budovu a pak prostě dojít na druhý

konec města, kde je všechno normální, to vytváří zajímavý prožitek vzniku vakua. Každý předjímal, co se stane dál. V první den války v Tuzle také hořelo na oné křižovatce. Takže během požáru měli mnozí lidé v Tuzle deja vu spojené se začátkem války. Lidé měli strach z rabování a média další den přinesly zprávy o případech, kdy lidé kradli, ale ukázalo se, že to nebyla pravda. Když se podíváte na tu budovu, je evidentní, že nevládní části budovy mají jen jedno rozbité okno. Hned přes ulici byly obchody s tabákem, ale nebyl ani jeden jediný případ, kdy by tam někdo něco ukradl. Druhý den se toho sice hodně nazvanilo o chuligánství, dokonce i o terorismu, ale myslím, že lidé byli také překvapení, že nedošlo k žádným případům rabování, že nepropuknul všeobecný chaos.

Kdy se konalo první plénium?

První plénium bylo 7. února v domě Plamen míru. Byla to jen skupina 10 nebo 15 lidí a všichni měli pocit, že se jedná o zásadní okamžik. Všichni měli naléhavý pocit, že hned s tím násilím musíme něco udělat, zvláště když ho média dezinterpretovala jako chuligánství a destrukci. Obzvláště důležité bylo nedovolit, aby bylo tak přísně souzeno, protože tím by všechno skončilo. Myšlenka pléna není nová. Roku 2009 se v Tuzle konalo studentské plénium a během Babyluce proběhlo plénium taktéž, protože se na ulicích shromáždila spousta lidí. Idea byla taková, že budeme pořádat pléna nebo prostě jen jakési shromáždění na ulici, ale nefungovalo to, protože na to nebyla ta správná chvíle a málokdo z lidí o to měl zájem. Dokonce i v místních médiích se o tom mluvílo. Bylo to naprosté překvapení. Plénium? Kde se tu vzalo? Při všech těch shromážděních a lidech, kteří se v nich organizovali – jako třeba *Occupy* a další podobné protesty – se plénium zdálo být přirozenou volbou.

Jak se plénium rozrostlo?

Vydal se manifest. Z hlediska teorie, zejména kritické teorie, šel ve stopách Michaela Hardta a Toniho Negriho, když deklaroval, že manifest je v podstatě jakýmsi druhem dokumentu, který dává vzniknout subjektu. Zněl tak, že pojmenovával slovy: „my tvoříme.“ Dnes v Tuzle tvoříme novou budoucnost. A to, že tvoříme novou budoucnost, je velmi pravdivé prohlášení. Nejen právě teď, ale i v úvahách o samotné budoucnosti, kdy budeme mít něco jako plénium v Tuzle i v celé Bosně. Všichni se navzájem vyzývali k uspořádání shromáždění velkého množství lidí. Bylo to velice spontánní, chaotické a vzrušující.

Které plénium bylo největší?

První po vydání manifestu se konalo v domě Plamen míru. Bylo na něm sto lidí, možná víc. Spousta lidí stála přede dveřmi, protože uvnitř nebylo místo. Pro mne osobně to bylo úžasné vidět přes 100 lidí v jedné místnosti. Pak jsme se přestěhovali do Tuzelského divadla, kde je 250 až 300

míst k sezení, ale opakovala se tatáž situace. Divadlo bylo plné a lidé stáli venku. Pak jsme měli dvě pléna v divadle a nakonec jsme se rozhodli odejít do Bosenského kulturního centra. Tamní sál pojme 400 lidí. Takže to bylo to největší plénum o asi 450 lidech.

Pak se pléna rozšířila do dalších měst. Jak k tomu došlo?

Po tom prvním, kdy se vydal manifest, se najednou v Tuzle dělo něco nového a můj dojem je, že lidé to prostě kopírovali. Pléna se šířila a v jiných městech byla jiná. V Tuzle se plénum konalo v uzavřených prostorách, v Mostaru se lidé prostě sešli na ulici – plénum vyrostlo z protestu. Lidé se sešli na ulici, aby protestovali a pak někdo přišel s mikrofonom nebo něčím takovým a začalo shromáždění. Trvalo to jen tři dny, než se pléna rozšířila do ostatních měst, což je velmi krátká doba. Každý někoho znal, promluví si, hodili něco na Facebook. Informace se šířily velmi rychle a my si okamžitě zřídili stránku na Facebooku a uveřejnili náš manifest, takže se rychle dostal do dalších míst.

Byla pléna přímým důsledkem Daytonské dohody? Můžeš popsat dopad Daytonské dohody na Bosnu?

No ano, samozřejmě souhlasím, protože Daytonská dohoda stvrdila etnické rozdělení Bosny. Navíc dala vzniknout celé té absurdně komplikované státní správě a všem těm dělítkům jako třeba jedna země rozdělená na dvě entity. Bosna nemá ústavu jako takovou. Ústavou Bosny a Hercegoviny je Daytonská mírová dohoda. Ta obsahuje kategorie Bosňák, Chorvat a Srb jakožto etnické kategorie, takže Bosňák bez etnické předpony v ústavě neexistuje stejně jako kategorie občana. Všechna tato dělítka dopadají na mnohé aspekty každodenního života. Jsou tu i společenská dělítka mezi politickou elitou, kriminálními živly a zkorumpovaným soudním systémem. Všechno je to výsledkem Daytonské dohody a v tomto smyslu by se dalo říci, že i plénum bylo výsledkem Daytonské dohody.

Před protesty mezi lidmi panoval silný pocit, že se něco musí změnit, protože takto už se nedá žít. Ta chudoba a absence perspektivy. Nebylo možné ani zahlédnout, kam by to v budoucnosti mohlo vést. Mluvím o životě v Bosně obecně a fungování zdejší politiky. Bylo to prostě tohle obří černé cosi, co nikdo nedokázal prohlédnout a co souviselo s transformačním stavem. A teď o dvacet let později jsme pořád uprostřed transformace. Nikdy nevíme, kam vlastně transformace míří, ale zachází se s námi jako s transformující se zemí, která musí vším tím projít, aby se dostala z bodu A do bodu B. Už několikrát to vypadalo, že pracující nebo odbory prostě vyjdou do ulic. Jenže vzhledem ke všem těm dělítkům a hranicím, které mezi lidmi existují, to nebylo možné. Během Babyluce to bylo krásně patrné. Bylo to v létě 2013 a lidé vyšli do ulic, protože nebyl zákon. Politici obou entit – Federace a RS –

se neshodli a nebyl schválen zákon, na jehož základě by se novorozeňatům přidělovala rodná čísla. Jedna holčička, která akutně potřebovala odjet na operaci do Německa, byla v kritickém stavu. Skupina lidí v Sarajevu zablokovala, v podstatě obsadila, budovu federální vlády. Zaparkovali ke vchodu auto a samozřejmě dorazila policie. Byly tam speciální jednotky a vše, co k tomu patří, ale do ulic vycházeli další a další lidé. Mohli jste vidět, že lidé se k tomu protestu nedokázali plně vztáhnout, nebyl pro ně dostatečným důvodem, ale už to bylo něco, co ukazovalo směrem k dnešním protestům.

Nějaké důležité věci, na které jsme zapomněli? Kooptace?

Rozhodně věřím, že pléna by mohla představovat něco, co svým fungováním radikálně promění paradigma Bosny jakožto protektorátu. Co změní představu, že když se staneme členy EU, všechny naše problémy se vyřeší. Nejsme jen populace s masivní nezaměstnaností, ale také masivně zadlužená populace. Zatímco pléna zasedala, kantonální vláda v Sarajevu si vzala půjčku 130 milionů od jedné komerční banky a myslím, že federální vláda skutečně využije jen jednu třetinu úvěru, který Bosně a Hercegovině udělil MMF. To nevypadá zrovna slibně pro budoucnost, na které se chceme podílet. Podle mne pléna rozhodně mění celé paradigma z hlediska toho, co by mohlo být jinak, a to nejen vzhledem k EU, ale také z hlediska sjednocení lidí. V poválečných letech jste mohli zaslechnout argument, že Bosna je jako Evropa, protože její obyvatelstvo je smíšené či tak něco, což je v některých případech pravda. To nejdůležitější, na čem se musí pracovat, je i nadále odhalování skutečnosti, že tu jde o třídní boj. Jde o to změnit neoliberálně kapitalistický přístup k uspořádání země, k jejímu fungování či k chování občanů. V poválečném období se privatizovaly firmy a většina továren v bývalé Jugoslávii se privatizovala stejným způsobem. Proto je v Bosně pořád přítomné žehrání, že tu neexistuje pořádný kapitalismus. Náš kapitalismus je tím nejprimitivnějším ze všech, protože ožebračení lidé nedostávají žádnou náhradu v podobě konzumentství. Na to, abychom konzumovali, nemáme ani trochu peněz. Věřím, že pléna vedla k tomu, že si širší skupina lidí uvědomila, že jde o to směřovat k něčemu jinému a ne se jen stát členskou zemí Evropské unie.

Další zajímavostí, která se skrze všechny ty mediální dezinterpretace nastalé situace a skrze reakce politiků zcela jasně odhalila ve velmi krátkém čase, je míra odtrženosti politické elity od politické reality, ale také skutečnost, že lidé jsou si toho vědomi. Standardní vládní tváře vystoupí a vy máte pocit, že jsou naprosto a zcela neschopny tuto situaci vyřešit. Způsob, kterým se k ní postavila média, jasně ukazuje, že v Bosně žádná nezávislá média nejsou. Letos v říjnu se v Bosně budou konat parlamentní volby. Lidé se

začali víc zajímat o rozhodování na plénech, ale změnil se i celý přístup z hlediska volení zástupců.

Zpátky z Bosny

Tento text, který se objevil na mailinglistu mezinárodního časopisu pro komunizaci Sic, napsala „jugoslávská“ soudružka, která žije v Paříži, ale během únorových událostí byla přítomná v Sarajevu.

Když jsem se vracela z Bosny a Hercegoviny, plánovala jsem, že napíšu nějaký ucelenější, hluboký text o všemožných aspektech toho, čeho jsem byla svědkem nebo o čem jsem přemýšlela. Jakmile jsem se ale vrátila, stála jsem před volbou poskytnout několik užitečných klíčů k porozumění nedávným událostem. Druhou byla lopotnější volba sepsat – pro pouhé intelektuální uspokojení – užehlejší produkt. Mé váhání naštěstí rozřešila rozumná proletářská zásada, že práce je předním nepřítelem pracujících. Vyhledka výroby bez produktivity – která zruší námi nenáviděnou ekonomiku – mne přivedla k poznání, že faktická užitečnost nějaké aktivity je víc než její abstraktní význam. Bude-li následující líčení užitečné, může mít pak pokračování. Zatím se však nechci zamotat do činnosti, kterou shledávám obtížnou – nechci se stát autorkou.

At' žije revoluce!

Pryč s prací!

Přesto si myslím, že celá řada zajímavých témat, která tyto události nadnesly, by měla být více a hlouběji rozpracována, a to i na praktické rovině a čím kolektivněji tím lépe.

Část první: Zpátky z Bosny

Rozpad Jugoslávie jako jednotného státu nelze oddělit od sociálního vzdoru v Evropě i jinde vůči restrukturalizaci, která uzavřela poválečnou konjunkturu a svojí agresivitou vyvrcholila na přelomu 70. a 80. let 20. století. Tatáž „liberální vlna“, která rozdrtila boje britských dělníků v období známém jako hornická stávka, se v podobě masivního propouštění, zavírání podniků a likvidace celých průmyslových odvětví rozšířila po celé Evropě.

Tato vlna měla mít dozvuky sahající napříč Evropou, které zásadně ovlivnily rozpad Jugoslávie.

Existence Bosny a Hercegoviny, jak ji známe dnes – uměle upevněného politického konstrukt – vychází přímo z porážky sociálních bojů v Evropě během 80. let 20. století, kdy se restrukturalizace přehnala globální ekonomikou. Konkrétněji ji formoval rozpad Jugoslávie, který dal nevyhnutelně vzniknout dnešnímu multietnickému guláši. Toto téma umně shrnul jeden člověk na mostarském plénu, když reagoval na nadšená slova předchozího mluvčího o multietnickém základě země konstatacím, „Koho zajímá ta tvoje multietnicita; před válkou jsme nevěděli, co je kdo zač a bylo nám všem lépe.“

Jugoslávie byla hráčem v globální politické aréně a její ekonomika vytrvale rostla až do 70. let 20. století, zatímco díky její závislosti na půjčkách poskytovaných mezinárodním měnovým systémem byla její vnitřní socioekonomická struktura pod přísnou kontrolou.

První známky této závislosti začaly být patrné v 80. letech 20. století, když vyvstala povinnost podřídit se novým mezinárodním požadavkům v podobě ekonomické a sociální politiky. Pokusy prosadit přijetí těchto požadavků odstartovaly zuřivý sociální odpor ve všech koutech bývalé Jugoslávie¹, a to v podobě vytrvalého hnutí rozhodných bojů, které trvalo od roku 1985 do roku 1992 (a pak dále během války) a stavělo se proti byrokracii, která kontrolovala zemi a ve svém vlastním buržoazním zájmu prováděla reformy nařízené MMF.

Právě na tomto pozadí šířící se sociální boje v Jugoslávii demonstrovaly neschopnost státu nadále plnit svoji úlohu, tj. extrahovat ze svého proletariátu dostatečně vysokou návratnost kapitálu investovaného v jugoslávském státu. Odpovědí na odpor jugoslávského proletariátu bylo organizování a podpora nacionalistických reakcí a etnické fragmentace, které za války sloužily k nastolení sociálního smíru. Určujícím faktorem tohoto řešení byl, vzhledem k historickému kontextu, kolaps Sovětského svazu, který vydláždil cestu západním kapitalistům k zaplavení východoevropských trhů a opětovnému sjednocení Německa, kterým se redefinoval evropský projekt.

O dvacet let a 100 000 mrtvých později začínají bosenští proletáři vracet úder, čímž se přidali k celé řadě sociálních rebelií, které otráslly všemi částmi bývalé Jugoslávie. Boje, které letos v zimě propukly v Bosně, mohou signalizovat opětovné probuzení hnutí odporu,

kteří předtím rozdrtil nacionalismus a válka, ale tentokrát v měnícím se a nestabilním mezinárodním prostředí.

Patrně nebude bez užitku, připomeneme-li si, že propuknutí odporu v bývalé Jugoslávii – doklad, že se státní struktury, které doposud udržovaly sociální smír za pomoci nacionalistických strategií, „předčasně“ vyčerpaly – má přímý dopad na obrodu bojů v Bosně. Ne, že by došlo k zázračnému překonání oněch strategií, ale v novém evropském prostředí se rozpadla a přestala fungovat jejich schopnost stavět jednotlivé složky rozděleného obyvatelstva proti sobě tím, že bídu jedné strany připsí na vrub národních zájmů druhé strany. Byť je v jistých situacích pozorovatelný, tento „etnický“ aspekt – který boje nerozděluje, ale brání jejich propuknutí – pozbývá na síle a bledne, i když v závislosti na regionální situaci přežívá jako pole více či méně hluboko pohřbených jizev. Zároveň se znovu objevil jakýsi „jugoslavismus“, který je sám o sobě implicitní kritikou drtivé tíže nacionalismu. Dnes se jedná o novy a konkrétnější nástroj neotitoistických iluzí a idealizace východní verze poválečného sociálního kompromisu, který se zhmotnil v podobě širokého sociálního státu, rozsáhlejšího než na Západě, zaručujícího minimální příjem, bydlení, zdravotní péči a bezplatný přístup ke vzdělání. V tomto idylickém obrázku doby před národnostním štěpením, „stát na rozdíl od současnosti dokázal úspěšně plnit svoji roli.“ Ve stínech společenské paměti však nadále zůstává skryto, že dnešní „jugoslavizace“ sociální nespokojenosti znamená překonání nejen nacionalistických dělítek uplynulých dvaceti let, ale také situace v bývalé jugoslávské federaci, kde každá byrokracie separátně organizovala sociální represe proti obyvatelstvu své republiky, aby tak dohromady dosáhly společného cíle, kterým bylo rozdrobit lidi. Rychlost, s níž se rozšířily zprávy o bosenské revoltě, a okamžité solidární reakce od Skopje po Záhřeb by za titoistického mediálního a policejního systému byly nemyslitelné.

Arogance, s níž se v posledních dvaceti letech prováděly reformy MMF – nejprve je dělala byrokracie, která konvertovala k liberalismu, a později nové generace byznysmenů, které zaujaly její místo – dále radikalizovala zoufalé obyvatelstvo a jeho vnímání politiků a nových místních kapitalistů jako mafií. Obratnost, s níž tyto „mafie“ střídaly nacionalistický diskurs se sociálně demokratickým, hodně přispěla k erozi jejich ideologického pozlátka.

Nicméně diskurs dominující protestnímu hnutí v tomto regionu se točí kolem volání po státu chápaném jako „dobré uspořádání společnosti“, která najednou ze svého kouzelnického klobouku vytáhne nepolitické politiky a poctivé podnikatele. Stručně řečeno, požadavkem je ideální stát, který plní svoji funkci pod kontrolou

¹ viz „De la grève à la guerre (1984-1992) : la situation en Yougoslavie face aux restructurations économiques des années 80“. Tento text ještě nebyl přeložen do angličtiny a zabývá se širokým hnutím dělnických bojů v tomto období.

obyvatelstva. To však neznamená, že bychom takové požadavky měli posuzovat tak, že je budeme klasifikovat do kategorií na základě jejich znění. Společenská realita neexistuje ve vakuu, nýbrž se vyvíjí v průběhu hnutí. Její rozpory na jedné straně – zjevné ve vší jejich brutalitě – a na straně druhé lucidní vědomí proletariátu, že „nemá budoucnost“, dnes neponechávají stranické politice mnoho prostoru k produkci trvalých alternativ. To se pak odráží v postupném ochabování politického rámce vládnutí, jenž byl na území bývalé Jugoslávie uvalen asi před dvaceti lety. Stejně jako před pětadvaceti lety i dnes určuje meze dané situace mezinárodní rámec, v němž se tato situace vyvíjí.

Proletářská povaha bojů, které vrhají nemajetné, čelící těžkým existenčním problémům, proti uspořádání státu a ekonomiky, je permanentním rysem sociálního napětí jak v Bosně a Hercegovině, tak v sousedních regionech. Do jisté míry je tomu tak díky analogickým podmínkám boje, a to nejen uvnitř nových hranic, ale na celém území, kde probíhaly boje před válkou.

Opakujícím se tématem je demokracie, ať už skutečná nebo participativní. Upnutí se k demokracii, která je často vnímána lokálně, směřuje primárně proti nejapným rozhodnutím, která se upečou někde daleko, ve sféře vysoké politiky. Sociálními protesty tak postupuje protistranický, antipolitický a protiprivatizační diskurs. V případě Bosny a Hercegoviny se protesty obecně vyznačují antinacionalismem a antifašismem, byť ten má jiný význam v ústech byrokratů z bosenské Republiky Srpska a v ústech lidí z Hercegoviny. Minulost ovlivňuje i povahu antifašismu, neboť jsme v regionu, kde se za války chorvatské nacionalistické milice (podporované jistými vládami) otevřeně hlásily k nacismu (nikoli však k fašismu, který chorvatská krajní pravice historicky spojuje s Itálií, jež připravila Chorvatsko o část jeho pobřeží).

Než se začnu zabývat dalšími aspekty protestů, popíši ještě „lidové shromáždění“ neboli „plénium“, jak se mu říkalo v Tuzle a které se v různých podobách objevilo v celé rozhořčené Bosně a Hercegovině. Fungování pléna v Sarajevu odhaluje, že v této nové demokracii existují protichůdné tendence:

Než jsem 17. února vyšla do poschodí, kde se plénium konalo, zastavili mne ve vestibulu policajti (opravdoví v uniformách), kteří měli na starost bezpečnost shromáždění. Musela jsem projít detektorem kovů a do druhého vložit kabelu. Otevřeli mi lahev s vodou, aby zkontrolovali, jestli se nesnažím pronést alkohol nebo benzín (?).

Do zasedacího sálu se vstupovalo z prvního patra a jednalo se o obrovský amfiteátr s velkou kruhovou chodbou nad prostředkem vyplněným sedadly a stolky.

Tu a tam se loudal jeden až tři policajti, kteří byli hodně uvolnění – ne úplně přátelští, ale skoro – a měli se starat o to, aby nikdo nenarušoval demokracii. Mezi těmi několika málo uniformami jich bylo pár už od pohledu všímavějších, kteří se chovali spíš jako agenti tajné služby než dopraváci.

Diskuse a proslovy plynuly jak po másle. Snaha o dosažení konsensu nikomu nebránila vyjádřit rozhodnou kritiku. Atmosféra byla příjemná, naznačovala, že jsem mezi slušnými lidmi.

Podle mého odhadu se pléna účastnilo od 600 do 1000 lidí. Víc než předtím pouliční demonstrace, což bylo nepochybně způsobeno tím, že někteří dorazili až po práci.

Hlavní bod agendy bych shrnula takto: „Ačkoli nikdo nemůže plénium zastupovat, musíme si zvolit někoho, kdo bude fyzicky předkládat naše stížnosti/požadavky úřadům. Přihlásilo se třináct dobrovolníků, ale už předem (?) jsme se dohodli na delegování sedmi lidí, aby jich nebylo moc... Teď musíme rozhodnout, kdo půjde a kdo ne... Třináct občanů-dobrovolníků se vám jeden po druhém představí.“ (*Slovo „gradanin“ – odvozené od „grad“, což znamená město nebo vesnice – lze přeložit jako občan, ale také jako měšťák, buržoa, čímž se demokracie mimoděk vrací tam, kam patří.*)

Těch třináct dobrovolníků se představilo docela jednoduše: křestní jméno a příjmení, povolání a pár poznámek. Většinou to byli nezaměstnaní, několik málo pracujících, nějací důchodci, dva migranti, kteří se vrátili do Bosny, jeden ze Švédska a druhý z Francie. Jak si vzpomínám, byly mezi nimi tři ženy. (Na plénu byly ženy zastoupeny početněji a obecně ještě víc.)

Jakmile skončilo představování, žena, která měla mikrofon, požádala „občany“, aby jeden po druhém předstoupili a shromáždění tak mohlo o každém z nich rozhodnout. První dva rovnou vypískali a ty další pak schvalovali nebo zamítali v poněkud nevyzpytatelné a náladové proceduře, která však vždy probíhala velmi demokraticky. U každého z nich, ačkoli se tak nedělo nějakým jednotným způsobem, byla položena shromáždění otázka, „Chcete tohle nebo ne?“ Zdá se mi, že ti zamítnutí vždy prošli několika koly otázek, než bylo dosaženo rozhodnutí. Někteří z dobrovolníků, které shromáždění přijalo, byli přivítání potleskem a ihned zvoleni. Do konce zasedání, které se docela protáhlo, bylo vybráno sedm lidí. Tehdy si jeden z nich vzal od ženy, která moderovala diskusi, mikrofon a řekl, „Poslechněte, co se mne týče, zvolili jste si mně, takže vás nechci přesvědčovat, ať své rozhodnutí změníte, ale proč nejdeme všichni?“ Šílený potlesk. Žena si vzala zpátky mikrofon a dala o návrhu hlasovat. Shromáždění rozhodlo, že součástí delegace budou všichni

dobrovolníci. Během celého procesu zamítání či schvalování občanů-delegátů se mi zdálo, že jedna část shromáždění měla při rozhodování relativně větší váhu – shluk lidí, kteří se pravděpodobně podíleli na nezákonném drancování veřejného majetku, po němž zůstaly jisté úřední budovy zčernalé kouřem... a to až do dne, kdy zcela zmizeli.

K této otázce se ještě vrátíme. Zajímavé je, že tady na rozdíl od Tuzly shromáždění nepřišlo s požadavkem propustit zatčené protestující. Kolik jich bylo, nebylo jisté a zdá se, že nikdo se tím dál nezabýval. Což je velmi zneklidňující, vezmeme-li v úvahu, že v novinách i diskusích, které jsem absolvovala, se objevovaly zmínky o policejních štárách u lidí doma, k nimž mělo dojít během událostí ze 7. února nebo po nich, ovšem bez jakýchkoli podrobností.

To byly některé z praktických aspektů pléna. Ačkoli samo o sobě nemůže představovat skutečnou kontramoc, tak se svojí alergickou reakcí na ideu politiky staví do pozice možné síly, která by ji mohla zlepšit.

Při hodnocení obecnější situace bychom však měli předpokládat, že existují podstatné lokální odlišnosti.

Bosenské události nejsou ovlivněny jen širším mezinárodním kontextem, ale také souvisí se zbídačováním a odporem, které převládají v různých částech bývalé Jugoslávie. Celá oblast sdílí velmi podobné vnímání a socioekonomické podmínky, které souvisí s předchozími vlnami bojů, které se dnes znovu vynořují z kolektivní amnézie. Je to vidět na spontánních projevech solidarity, které hned od počátku února přicházely ze všech koutů bývalé Jugoslávie, nebo na častém odvolávání se na situaci před dvaceti lety, před národnostním štěpením. (Jedna nedávno vydaná brožura² o současných hnutích odporu v Portugalsku pojednává o tématu paměti boje. Zdá se, že tentýž proces oživení je přítomen v bojích v bývalé Jugoslávii a pohání ho příliv aktuálních i minulých zkušeností.) Jakkoli dlouhou cestu mohou mít před sebou a jakýkoli může být jejich diskurs, tato sociální hnutí pomáhají překonat hranice, které mezi ně vrazili, aby je rozdělili.

Abychom lépe pochopili bosenské události a situaci obecně, stojí za to zmínit boj, který probíhá v Srbsku v jedné továrně na vagony. Zpráva, z níž vycházím, pochází z 10. února a kryje se tedy s bosenským vzplanutím.

250 dělníků z vagonky vstoupilo do stávky a zablokovali železnici v Kraljevu.

Zpátky v dubnu 1987, kdy měl podnik na výplatní listině ještě 400 dělníků, zahájili tito dělníci rozhodnou stávku proti poklesu svých mezd způsobenému propadající se hodnotou dináru. Jejich akce byla součástí rozsáhlé vlny stále radikálnějších bojů, které se dožadovaly propuštění podnikového vedení za to, že jim nezvyšuje reálné mzdy (načež byrokracie a její odbory, které dělníci rovněž odsuzovali, přišly s nacionalistickou argumentací – financovanou jejich mecenáši ze Západu – která měla pracující přesvědčit, že na vině je obyvatelstvo jiné republiky, které se monopolizovalo plody jejich práce).

Podle aktuálně dostupných informací o boji v Srbsku je podnik dělníkům dlužen mzdy celkem za jeden rok. Nedostali zaplacenou od jejich poslední stávky před osmi měsíci. Blokují železniční uzel a založili si stávkový výbor, což by naznačovalo, že se zbavili odborů. Nakolik blokáda zjevně znemožňuje přepravu vozidel vyráběných v továrně Fiat, okupují z hlediska nákladní dopravy strategickou pozici. Zdá se, že zatím je srbská vláda není schopna násilím vyhodit a ministr financí se dokonce sešel se zástupcem stávkového výboru, aby jim nabídl okamžité vyplacení mezd za jeden měsíc a o měsíc později mezd za další měsíc. Dělníci nabídku odmítli a požadovali doplacení dlužných mezd v plné výši, ale také na opětovném přidělení odměn (které se, jestli to správně chápu, neobejde bez vydání výplatních pásek). Management firmy odstoupil nebo byl propuštěn, ale tím se nijak neoslabilo odhodlání stávkového výboru pokračovat v blokádě železnice.

V Srbsku právě probíhá několik podobných hnutí, ale těžko zjistit, zda jsou dělnické okupace za doplacení dlužných mezd skutečně stávkami nebo k nim dochází v podnicích, které už zkrachovaly (více či méně uměle, v důsledku privatizace, jak jsme při různých příležitostech viděli v Bosně).

Hnutí téhož typu jsou čím dál častější i v dalších východoevropských zemích (i jinde).

Když už jsme se podívali na důvody, proč ve společenských reáliích klesá vliv nacionalistického rámce, měli bychom v této souvislosti zmínit ještě jeden důležitý bod.

Složitě kulturní soužití na malém území, jako je Bosna a Hercegovina, od samého počátku nedávalo žádnou šanci na vytýčení teritoriálních hranic každé z oněch reálií, které byly původně o to absurdnější, že osobní odkazování se k těmto identitám bylo nejen spleťité, ale také relativní. Rozhodnutí Západu rozbít Jugoslávii a uznat výsledné národní státy – každý ovládaný konkrétním nacionalismem – se obzvláště složitě realizovalo v Bosně a Hercegovině. Nicméně aby se rozbití Jugoslávie završilo, muselo se tak stát. Než tyto slávané státy mohly získat politické uznání, bylo třeba

² dostupná na:
<http://echangesmouvemen.canalblog.com/archives/2014/01/09/28906377.html>

demarkovat území s etnicky postavenou mocí. Odtud tedy onen výsledný guláš. Tzv. etnická čistka je přímým důsledkem realizace tohoto plánu. Bylo třeba definovat tři národnostní entity: Chorvaty, Srby a „muslimy“, nyní známé jako Bosňáky. Chorvatský a srbský nacionalismus se vojensky zakládal na zdrojích Chorvatska a Srbska a ideologicky na jejich vlasteneckých národních diskurzech a na historických referencích, které se u této příležitosti křísily. „Muslimská“ oblast a její národní diskurs byly uměle vytvořeny bez jakýchkoli odvolávek na dějiny během několika málo let: mezi roky 1992 a 1995. Ve výsledku se tak vlastenecko-nacionální diskurs od počátku hůře asimiloval právě v bosňácké oblasti. Nic se tím sice nevysvětluje, ale určitě je to faktor, který nám může pomoci pochopit, jak se nejnovější revolta šířila Bosnou, kde s výjimkou Mostaru nejrozhodněji propukla v bosňáckých oblastech Bosny a Hercegoviny. A vzpoura v „chorvatské“ oblasti nepřesáhla Mostar, který se překrývá s bosňáckou oblastí. Co se „srbské“ zóny týče, došlo k potížím a protestům v Banja Luce (a snad i jinde), ale nikoli ve stejném rozsahu.

Část druhá:

Nádherný měsíc únor

Úvod

Už 5. února měl jeden odborový aktivista, jehož jméno jsem zapoměla, následující halucinaci: „Kéž by všichni ze všech obcí a měst a všech okresů povstali a pustili se do boje!“ Šťastný to muž, který ve chvíli svého vidění zcela zapomněl držet se své odborářské agendy!

5. únor 2014 lze snad považovat za datum označující začátek sociálního požáru, který by při troše trpělivosti mohl mít slibnou budoucnost. Nechci ale nic předpovídat, nýbrž se pokusit o uchopení možných implikací události, kterou se uzavřela porážka těch nejdůležitějších bojů proti restrukturalizaci v 80. letech 20. století. Při současné vlně bojů v bývalé Jugoslávii jde o to pochopit, jak se tyto sociální boje vztahují k situaci, jejíž kořeny sahají k jejich minulým porážkám, které je podrobily novým státům, redukovaným na místní, poddajnější poskoky MMF, co servilně přijímají všechny jeho instrukce.

Tato situace ukazuje, jak dochází ke společenskému zavržení dělítek vytvořených národními hranicemi narýsovanými počátkem 90. let 20. století za účelem rozdrčení veškerého sociálního odporu vůči „novému světovému řádu“. Protože zachycují zkušenost minulých porážek, daly dnešní boje zuřící v Bosně a Hercegovině vzniknout ozvěnám za hranicemi, jejichž národnostní dělítko zardousila boje v minulosti. Toto hnutí je krokem vpřed, ale budoucnost bude mít jen v bojích, které uvede do pohybu, a nakolik se stane momentem v jejich vzniku.

Protože se vymyká národnostním dělítkům, která posloužila k rozdrčení odporu na počátku 90. let 20. století, dnešní sociální hnutí otevřeně a přímo odmítá nacionalismus a prosazuje solidaritu napříč celou bývalou Jugoslávií, která podle oficiální linie, jež je na Západě široce akceptována, údajně zmizela, byla odvržena jako překonaný útlak. V Bosně a Hercegovině není nijak neobvyklé, zaslechnete-li lidi mluvit o „bosenském jaru“.

Během půl tuctu let, kdy jugoslávským proletářům až do začátku 90. let 20. století vydržela jejich úpornost, zůstávali totálně „antihistoričtí“. Nikdy v tehdejší situaci nepochopili, že jejich dělnické boje z jiné éry, které měly uhájit jejich právo dál být vykořisťováni jako předtím, jsou odsouzeny k nezdaru. (Tehdy stejně jako dnes určoval jejich mobilizaci vzdor vůči zhoršování jejich situace.) Bojovali tak dlouho, dokud nepřipravili stát o jeho *raison d'être* – donutit je pracovat v systému uvaleném novými normami vykořisťování. Toto vítězství, vybojované uprostřed všeobecné porážky proletariátu a tudíž postrádající vyhlídku na rozšíření a redukující třídu na pouhou reprodukci jejího odcizení, vydalo jugoslávský proletariát jeho nejhorším nepřátelům skrze rekonstrukci národů a jejich příslibů lepší budoucnosti. Podrobení dvojímu vlivu nacionalismu a teroru nechali se verbovat do armád, které je vyzbrojily zbraněmi, aby se mohli bránit, aby mohli bránit své rodiny a přátele a aby mohli střílet po věřejších přátelích. *C'est la guerre!*

Revolta, která vzplanula v Bosně a Hercegovině, je střetem s touto historií, kterou bylo třeba prvně zlikvidovat, než bude o dvacet let a mnoho strážní později možné znovu začít krok za krokem budovat proletářskou solidaritu. Nepřitelem – hrůzostrašnějším než liberální podnikatelé a zkorumpovaní politici – jsou tentokrát nové iluze – buď demokratické, nebo smrdící neotitoismem – fabrikované, aby proletariát opětovně podrobily právě těm omezením, která je odsoudila k jejich úděsné situaci a držela je v ní. Podstatou nadcházející bitvy bude, že žádný stát nemůže existovat bez společenských vztahů, které z proletariátu činí výrobce světa, jenž ho sráží na kolena.

Ke psaní dějin je zapotřebí chleba.

Situace v Bosně a Hercegovině zrcadlí situaci v bývalé Jugoslávii a šířeji pak sociální podmínky ve většině východní Evropy: bující nezaměstnanost, stále dražší přístup k základním potřebám (potravin, zdravotnictví, bydlení), čím dál tím kritizovanější sociální slepá ulička související s tím, že dostat pořádné vzdělání nebo vystudovat vysokou školu je tak moc náročné. Praktikovaná sociální arogance: skandální mzdy, běžně opožděné nebo nevyplacené mzdy. Privatizace nastolená normalizací ekonomiky jde ruku v ruce s likvidací průmyslu podle diktátu mezinárodního trhu. Obvykle dojde k vydrancování a ziskovému rozprodeji podniku a

jeho vybavení, získaných za babku v privatizačním procesu, nebo se toto vybavení opět smontuje v nějaké jiné továrně někde jinde ve světě, kde jej momentálně lze využít lukrativněji. Velké množství bojů souvisí s touto širší ekonomickou realitou na celé zeměkouli, která se nepříliš případně charakterizuje jako korupce. Takoveto „delikty“ však odrážejí samu povahu společenského vztahu a nikoli odchýlení se od ní. Nicméně je pochopitelné, že dělníci, kteří přes noc přijdou o své životní prostředky, to takto mohou vnímat. Navíc, aby nerostly náklady, důsledky likvidace podniků se netlumí žádnými sociálními opatřeními. A tyto důsledky jsou o to tvrdší, že materiální ožebračení dotčeného obyvatelstva omezují potenciální společenskou solidaritu.

Velká část bojů, o nichž se píše v novinách či o kterých se doslechne, se točí kolem drancování zdrojů, které postižené obyvatelstvo nevnímá jako normální součást fungování ekonomiky, nýbrž ji často připisuje „zneužívání“ zákonů ekonomiky a nikoli samotné jejich podstatě.

To však v žádném případě těmto bojům nebrání trefovat se přímo do bezprostředních zájmů buržoazie a napadat její schopnost plnit své funkce.

Stručná chronologie

Pár úvodních poznámek k Daytonské dohodě bude k užítku, neboť nám poskytne přibližnou představu o institucionální průzračnosti Bosny a Hercegoviny. Země je konfederací, která se skládá na jedné straně z republiky bosenských Srbů s hlavním městem v Banja Luce a na druhé straně z muslimsko-chorvatské federace. Ta sestává z chorvatské Hercegoviny (odlišný region než Bosna) s hlavním městem v Mostaru a – počínaje Mostarem na druhém břehu řeky Neretvy – muslimské (bosňácké) Bosny, jejíž hlavní město, Sarajevo, je rovněž hlavním městem konfederace. Vedle toho jsou bosenští Srbové a Bosňáci³ – na rozdíl od hercegovinských Chorvatů – Bosňané, tj. obyvatelé Bosny. Prostě, že? Za zdůraznění stojí, že kromě těchto tří skupin instituce neuznávají existenci nikoho, kdo by k jedné z těchto identit nepatřil nebo nechtěl patřit, což je třeba případ Romů, Židů (v bývalé Jugoslávii tvořily druhou největší židovskou populaci hned po Vojvodině) a několika dalších menšin, ačkoli nevím, jak početné ještě dnes jsou.

5. února 2014

Moderní agresivní ekonomické metody a sociální tlak nezaměstnanosti přímo přispěly k událostem, které se rozběhly po protestech z 5. února. Bok po boku se ocitla pracující chudina nebo ti, kdo čekají na doplacení dlužných mezd, stávkující, kteří okupují své podniky

poté, co management upláchl i s penězi, spousta nezaměstnaných dělníků a pár studentů, jejichž jedinou vyhlídkou byla nezaměstnanost, ale také celá mladší generace, velmi viditelně přítomná na frontové linii a velmi rozhněvaná.

Roky se na katastrofální situaci obyvatelstva nic neměnilo, ale pro správce Daytonské dohody a pro ty, kdo měli prospěch z ekonomických reforem liberalizujících vykořisťování regionálních zdrojů (samozřejmě včetně pracovní síly), se všechno vyvíjelo dobře. Toho dne se však konaly demonstrace v Zenici, Bihači, Prijedoru, Sarajevu (2000 protestujících) a Tuzle (6000 protestujících). Už však vřelo něco mnohem většího, co propukne až za dvacet čtyři hodin.

6. února

Lidé se srocují i v Mostaru, což pro revoltu byla klíčová lokalita, neboť se jednalo o jediné město mezi všemi těmi v plamenech, které přesahovalo do nebosňácké (dříve se říkalo „nemuslimské“) oblasti. Lidé se shromáždili v chorvatské oblasti, kde leží centrum moderního města. Protestující zažehli ohně v ulicích a postávali kolem nich, diskutovali a skandovali hesla. Toho dne zde nedošlo k žádným střetům.

Hněv se tehdy koncentroval v Tuzle, trosce bývalého průmyslového města. Hesla protestujících odsuzovala nezaměstnanost, čachry v pozadí privatizace, nevyplácení mezd, zavírání podniků.

Zdá se, že policajti se pokoušeli zasáhnout, ale toho dne prohráli. Po velmi násilných střetech zůstalo 130 zraněných, z toho 100 na straně policie.

7. února. *Balkán se probouzí!*

V Banja Luce (bosenská Republika Srpska) se konalo shromáždění ohledně stejných témat, která vyvolávala napětí v celém regionu: nezaměstnanost, podvodná privatizace, zkorumpovaní politici.

Téhož dne v Tuzle, Zenici, Sarajevu a Mostaru, velkých bosenských městech (dříve označovaných za muslimská), vzplály parlamenty a vládní budovy a na celém území živelně propukl vztek, který elektrizoval veškerý region i zahraničí.

V Mostaru, což je jediné povstale město, které spojovalo chorvatskou oblast s muslimskou, lidé nejprve vypálili vládní budovy a pak založili požáry v ústřednách chorvatské nacionalistické strany HDZ a muslimské nacionalistické strany SDA. Zajímavé je, že na jedné z úředních budov, které byly podrobeny plamenům žhavé kritiky, se objevilo graffiti podepsané „Rudá armáda“, což je skupina „antifašistických“ fanoušků místního fotbalového týmu.

³ Dříve termín Bosňák označoval obyvatele Bosny. Dnes se používá k označení « muslimského » obyvatelstva.

8. února

Protesty propukají v celé Bosně.

Žádné střety toho dne nebyly hlášeny jen v Sanskom Mostu, Konjiči, Sarajevu a Mostaru.

V Bihači sročení lidu skončilo srážkami mezi dvěma až třemi tisícovkami protestujících a policií. V Bugojnu demonstrovalo 500 nezaměstnaných a propuštěných dělníků na znamení solidarity s Tuzlou a požadovali propuštění všech zatčených protestujících.

Odstoupil Suad Zeljković, hlava sarajevské kantonální správy.

Ani ne za 24 hodin dorazily zprávy do zahraničí:

V Srbsku, Chorvatsku a Makedonii (a další den i v Černé Hoře) se na nadcházející dny plánují solidární demonstrace s rozhořčenými dělníky z Bosny a Hercegoviny.

1. plénum (pojmenování pro shromáždění) v Tuzle svolává „občany“ na diskusi o situaci a k vypracování požadavků.

Během noci se v Tuzle a okolí zatýkalo, zjevně v anarchistických a „krajně levicových“ kruzích.

9. února

Bosnou a Hercegovinou (BiH) se šíří každodenní demonstrace.

Protest ve městě Velika Kladuša. Opakují se témata jako 20 let lži, vláda zlodějů. (Těch „20 let“ znamená dobu uplynulou od začátku války a vzniku států řízených nacionalistickými stranami, které slibovaly, že sociální problémy vyřeší národním „osvobozením“.) Zde i jinde sročení lidu navrhuje opatření, která se mají vnutit vládě. Ve Velike Kladuše mezi nimi bylo snížení platů voleným činitelům, odstranění jejich „zvláštních“ bonusů, dohled nad privatizacemi nebo jejich zprůhlednění atd.

10. února

V Bělehradu se sešlo 300 demonstrantů na podporu „hrdinné Bosny a Hercegoviny“.

Protest v Kalesiji. Na jednom transparentu stálo: „Šéfové = otrokáři; Dělníci = otroci“.

11. února

Demonstrace v desítkě měst Bosny a Hercegoviny.

Sarajevo: Mezi protestujícími byli na demonstraci přítomni stávkující zaměstnanci Holiday Inn a zaměstnanci hromadné dopravy se svými transparenty.

12. února

1. solidární shromáždění v Záhřebu (Chorvatsko)

Anarchistický transparent: „Ať žije boj pracující třídy.“

Sarajevo. Holiday Inn obsazují jeho zaměstnanci, kteří nedostali dva měsíce zaplacené. Tento hotel postavený pro Olympijské hry v Sarajevu byl v roce 2003 zprivatizován a posléze prodán rakouské firmě Alpha Baumanagement za 22,8 milionu euro. Zaměstnanci společnost obviňují z porušování zákoníku práce, před kterým vláda zavírá oči, a z nedodržování podmínek privatizační smlouvy.

Povzbuzení z Maďarska, které souvisí s celkovou situací ve východní Evropě: zaměstnanci jedné chemičky obsadili svoji továrnu a v Budapešti uspořádali demonstraci proti jejím vlastníkům, kteří jim odmítají doplatit dlužné mzdy.

13. února

1. plénum v Mostaru (hlavní město Hercegoviny, které spojuje chorvatskou a bosňáckou oblast na obou březích řeky Neretvy).

Pod transparentem „Naší národností je svoboda“ se v zasedací místnosti sešlo 200 lidí. Požadavky: odstoupení vlády BiH, ukončit financování politických stran.

Skopje (Makedonie). Pochod k velvyslanectví Bosny a Hercegoviny na podporu BiH, „proti nacionalismu, nepotismu a korupci“, kteréžto heslo přesně obrazilo místní situaci, neboť je obecně platná napříč bývalou Jugoslávií.

Záhřeb (Chorvatsko). Tisícovka lidí pochodovala od květinového trhu na náměstí Obětí fašismu. Na transparentech stálo: „Žádnou válku mezi národy, žádný mír mezi třídami“; „Jedna třída, jeden boj“.

Vranje (Srbsko). Pracující podniku, který patří holdingu Jumko, nedostali posledních sedm měsíců zaplacené. 1500 protestujících zablokovalo dálnici Bělehrad-Skopje.

Kraljevo (Srbsko). Demonstrace stávkujících dělníků, jejichž podnik jim nevyplácí mzdy už od května 2013.

14. února

Bihać: 220 dělníků z Bira Bihać demonstrovalo před továrnou. Nedostali zaplacené od listopadu 2013. Přidali se k nim dělníci z továrny Robot.

Zavidović: 5000 demonstrantů – nezaměstnaní dělníci, invalidní veteráni, oběti občanské války a jejich rodiny, důchodci, zaměstnanci Krivaje a dalších podniků – požadovalo odstoupení starosty za SDA (muslimští nacionalisté) a celého městského zastupitelstva a navrhovalo, aby shromáždění jmenovalo nestrannického manažera, který by město řídil až do příštích voleb. Někteří z protestujících plánovali, že se stanovým městečkem obsadí náměstí, dokud městské zastupitelstvo neodstoupí. Nepokoje tam vypukly 7. února. Mobilizace

byla (na tak malé město) masivní a pokračovala minimálně do 17. února.

15. února

Podgorica (Černá Hora)

V reakci na výzvu, „Revoluce v Černé Hoře! Všichni do ulic! Zítřka na parlament!“, různé místní skupiny – anarchisté, „ultralevičáci“ atd. - zorganizovali shromáždění na podporu pracujících Bosny a Hercegoviny. Skandováním davu se v pozadí prolínaly výkřiky, „Zloději, zloději,“ namířené proti politikům. Celkový sentiment byl jednoznačně antinacionalistický. Za davem čněla ohořelá budova, ale příběh, který se s ní pojí, neznám.

Jeden postarší demonstrant poznamenal, „Z našich dětí, dětí dělníků se nestali chuligáni (narážka na bosenské žháře). Ale ať tam vypálili cokoli, ve srovnání s tím, co zničili tihleť supi, je to nic.“

Na konci demonstrace došlo ke srážkám s policií a k házení kamenů, načež bylo 20 protestujících zatčeno.

Bělehrad (Srbsko)

Shromáždění na znamení solidarity s „hrdiny Bosny a Hercegoviny“.

Transparenty: „Dnes Tuzla, zítra Bělehrad“, „Hrdinná Bosno, jsme s tebou“, „Libám dělnickou Bosnu a Hercegovinu“, „Nacionalisté jsou přísluhovači kapitalistů“, „Všichni jsme chuligáni“ a „BiH chuligáne, miluji tě“.

Během shromáždění zasáhla policie, když tam dorazila skupina se srbskými vlajkami ozdobenými královskými insigniemi. Těmi se vyznačuje četnická krajní pravice (oživuje odboj srbských rojalistů, který za druhé světové války zlikvidoval Titův „chorvatský“ komunistický odboj, přičemž mu z politických důvodů pomáhal Churchill). Chvilí tam skandovali jména Karadžić (hlavně) a Mladić.

Futog (Vojvodina – Srbsko)

Dělníci firmy Milan Vidak, kteří od 21. ledna bojují proti uzavření podniku, obsadili továrnu (zdá se, že se jedná o boj v podstatě téhož druhu, jakého jsme svědky ve Francii).

Osijek (Slavonie – Chorvatsko)

Shromáždění solidarity s pracujícími Bosny a Hercegoviny. (Osijek se nachází v té části Slavonie, kterou od léta 1991 okupovala a bombardovala jugoslávská armáda, dokud válka v roce 1992 nevstoupila do své druhé fáze v Bosně a Hercegovině. Právě v tomto chorvatském městě vedla v roce 1991 politicko-vojenská

situace k posunu v dělnickém boji – rovnou od stávky k boji ve válce.)

16. února (neděle)

Mostar.

Spanski trg (Španělské náměstí) – 250 protestujících. Obrovský transparent: „Bosňáci, Hercegované! Copak si neuvědomujete, že tu žijí i Romové, Židé a další? Proklínáme institucionalizované národnosti!⁴ Jednotou všech občanů za prosperitu a solidaritu! Děkujeme vám, Záhřebe, Skopje, Bělehrade!“

Nad zasedací místností pléna rovněž visel transparent: „Naší národností je svoboda.“

17. února

Leskovac (Srbsko).

Dělníci z podniku Interlemina se rozhodli pro úplnou stávku a obsazení továrny. Téhož dne zablokovali hlavní tah Bělehrad-Vlasotince. Vlastníci podniku jim dluží 1 milion euro na výplatách.

18. února

Skopje (Makedonie).

Několik set nezaměstnaných společně se dvěma skupinami, Lenka (Sociální spravedlnost) a Solidarnost, demonstrovalo před kanceláři odborového svazu (?), aby odsoudilo jeho kolaboraci s třídou politiků. Celková míra nezaměstnanosti je v zemi 30 %, ale na severovýchodě je to 62 %.

20. února

Demonstrace v Banja Luce (Republika Srpska). Přes 1000 lidí protestovalo proti sociální situaci. Demonstraci podpořili i veteráni z armády Republiky Srpska.

Demonstrace v Bihaći. 100 protestujících.

25. února

Mostar: k mostarskému plénu se připojilo sdružení civilních obětí války.

Chorvatsko: Stávka státních zaměstnanců kvůli nevyplácení mezd více než 70 000 z nich. Jednalo se o akci železničářů, zaměstnanců městské hromadné dopravy a zdravotníků, kterou měly pod kontrolou odbory.

26. února

Mostar: protesty trvají už 20. den v řadě.

Tuzla: 1000 demonstrantů.

⁴ Institucionalizovanými národnostmi jsou pouze tři «ustavující národy» Bosny a Hercegoviny, tj. Bosňáci, Chorvaté a Srbové.

Občas je plénum prostě jenom plénum...

Marina Antić

„Vždy mějte na paměti, že lidé nebojují za myšlenky, za to, co má někdo v hlavě. Bojují, aby si vydobyli materiální prospěch, aby se jim žilo lépe a v míru, aby jejich život směřoval vpřed, aby zajistili budoucnost pro své děti.“

Amílcar Cabral

Při večerní četbě dnešních zpráv (14. února) jste si mohli dát dohromady, že se v Bosně a Hercegovině děje něco neobvyklého. Někde mezi zábavnými novinkami, válkou v Sýrii a skřehotáním přísluhovačů místních politických stran se patrně objevila kratičká reportáž o občanském plénu v Sarajevu, Mostaru, Tuzle nebo kdekoli jinde. Možná jste i mohli vyrozumět, že lidé, kteří se těchto mítinků účastní, jsou silně nespokojeni s jejich regionálními vládami, ale víc už nic. A v těch vzácných případech, kdy redakční radou prošlo něco delšího, šlo obvykle o první dojmy poněkud slavnějších účastníků. Tak například Mladen Jeličić-Troka o sarajevském plénu řekl: „tato forma občanské organizovanosti je slibná a měli bychom ji zachovat jako korektiv parlamentní demokracie“; zatímco Srećko Horvat zašel nejdál a prohlásil, že „protesty samy o sobě nestačí. Proto je dobrá zpráva, že po celé Bosně vznikají pléna, kde

mají občané konečně šanci... sami rozhodovat o svém osudu.“ Podle Horvata jsou tedy pléna „rozhodně tím nejdůležitějším překvapením, které z protestů vylezlo.“ Takže jen díky Horvatovu komentáři alespoň někdo zmínil protesty – avšak jen proto, aby je prohlásil za méně důležité než pléna.

Není nic divného ani špatného na tom, že profesor politologie (Mujkić) nebo intelektuál Horvata typu spatřují jako nejhodnotnější to, co je jim nejbližší: diskuse a výměnu názorů na veřejném mítinku. Je však něco perfidního na médiích, podle kterých je v pořádku rozmlouvat o občanských plénech s intelektuály a kulturními pracovníky, když se na těchto plénech schází tisícovka občanů – a to jen v samotném Sarajevu! – s nimiž by bylo možné udělat rozhovor. Těch, kteří spálili svůj „adrenalin“, aby dali najevo, jak moc je tento systém

ponížil, odepřel jim základní práva, dovedl je k zahořklosti a na samou hranici přežívání. Chápejte, že kdyby s nimi média rozmlouvala, musela by ukázat právě to, co ve včerejších zprávách naprosto chybělo: hluboce třídní povahu této rebelie, holý hlad a hořkost těchto občanů, kteří nepřišli jen za „kolektivní terapií“, jak tomu říká Jeličić, ale aby část toho vzteku, smutku a zoufalství proměnili v akci za lepší zítřek. Možná, že pak by média musela ukázat i docela nepohodlné a syrové projevy lidí, kteří se nedistančují od hněvu a sociálního neklidu, jež se minulý týden změnil v násilnost. A samozřejmě, že vysokoškolsky vzdělaní kulturní pracovníci a profesori, jejichž názory jsem včera večer četla, si distanc udržují.

Jinými slovy, zatímco minulý pátek jsem se mohla doslechnout a dočíst něco o socioekonomických problémech pracujících, studentů a nezaměstnaných, o zkorumpovanosti celého vládního systému v tomto státě, o kleptokratické privatizaci, která se odehrávala za zády právě těch dělníků z Tuzly, kteří dovedli celou Bosnu do ulic, dnes večer o tom nebylo ani vidu ani slechu. Násilnosti, k nimž minulý týden došlo, jsou už přeci dávno za námi a mluvíme o nich maximálně proto, abychom se od nich mohli distancovat, přičemž samozřejmě zapomínáme, že takové násilnosti jsou jen reakcí na násilí, kterého se tento stát dopouští už přes 20 let. A ještě důležitější je, že jakmile násilnosti ustaly, přestali i odstupovat vládní činitelé.

Dnes všichni mluvíme o plénech, ale bez jakéhokoli kontextu nebo představy, co tam ti lidé dělají a kde se na těch shromážděních vzali a jaké plánují další kroky. A aby to bylo ještě horší, nikdo se nezabývá příčinami ani následky celé této rebelie. Většina přemítá o psychologických a intelektuálních dopadech shromáždění samotného. Jakoby budovy kantonálních vlád vzplály proto, že nám předtím nechtěli povolit pléna!

Hádám, že proto také nikoho nenapadlo spojovat dění na sarajevském plénu s dnešní stávkou všech 140 zaměstnanců hotelu Holiday. Tedy nikoho nenapadlo ukázat, že tato pléna vznikala právě za účelem organizovat konstruktivnější typ rebelie, než byla ta živelná, která zalila celou Bosnu minulý týden, a skrze tuto organizovanost uskutečnit takové základní změny v této společnosti, aby už majitelé hotelů nemohli měsíce držet 140 zaměstnanců jako otroky! Rovněž nikoho nenapadlo spojovat mostarské plénum s hanebným a zbabělým útokem na Josipa Miliče, předsedu Unie nezávislých odborových svazů Federace Bosna a Hercegovina. Zatímco fašisté s baseballovými pátkami docela dobře chápou, kdo, proč a jak je za rebelii zodpovědný, bosenským médiím tato lekce uniká. Totéž platí v Tuzle, kde spíše najdete desítky prohlášení od profesora Damira Arsenijeviče, než uslyšíte třeba jeden jediný rozhovor s dělníky z Dity nebo nějakými jinými všedními oběťmi tohoto systému.

Co je to plénum a jaký je jeho účel?

Katarze je důležitá nejen pro profesory literatury, ale také pro ty, kdo dnes v Bosně prožívají tragédii „transformace“. Dobrá, necht' je katarze jednou z funkcí pléna. Ale média nám pléna naservírovala takovým způsobem, jakoby se jednalo o ryze idylické liberální pojetí demokracie, k němuž lidé dospěli, aby vyšli ven z potíží jakousi kouzelnou pěšinkou, která se podobá té, po níž kráčí Alenka v říši divů. Až na to, že není jasné, kterým směrem nebo jakým způsobem bychom se měli po této pěšině vydat.

Ve všem tom se ztrácí, že plénum je prvně a především setkáním občanů, a to nikoli za účelem setkání samotného, ale výslovně za jiným účelem. Lidé na pléna nepřišli, aby doplnili zastupitelskou demokracii ani, aby si neplodně stěžovali. Jalové žehrání je v sarajevských kavárnách natolik pěstovaným sportem, že lidé nepotřebují žádnou záminku, aby se ho mohli účastnit. Ta tisícovka lidí, která se dnes večer ukázala v sarajevské Hale mládeže, přišla naplánovat svůj další krok: před týdnem v pátek vzplanula v Tuzle pochodeň; lidé jsou na ulicích už 8 dní; teď se ale tato spontaneita musí organizovat na základě nějakého programu, nějakého plánu, jehož prostřednictvím by se dosáhlo dnes večer deklarovaných požadavků.

Požadavky jsou jedna věc a cesta k jejich uskutečnění jiná. A právě to je účelem pléna: organizovat tentýž dav, který byl na ulicích, ale hlavně nalézt způsob jak organizovat 93 % (ve Federaci) nebo 88 % (v Bosně a Hercegovině jako celku) občanů, kteří tuto rebelii sice v soukromí podporují, ale pořád ještě vyčkávají bokem s obavami nebo nedůvěrou, že to může fungovat. Organizovat je, aby se přidali k protestům a k hnutí, které vytvoří nějaký jiný systém, který by měl být spravedlivější než ten, který tu dnes máme. Tento nový systém ale nespadne z nebe na jednom z plén. Naopak, ta malá armáda, která se sešla na plénech, ho bude organizovat v ulicích a na náměstích měst, na pracovištích a v odborech, na vysokých a středních školách a v posledku v domovech a životech těch mlčících 88 % občanů Bosny.

Takže, abych se vrátila k soudruhu Cabralovi, jehož slova zazněla na začátku: lidé, kteří za něco bojují, nikdy nebojují jen za myšlenky, jak by se občas mohlo zdát nám, profesorům; vždy a ve všech případech bojují za konkrétní zlepšení pracovních a životních podmínek svých i jejich krajanů. Takže, až začne příští plénum v Sarajevu, Tuzle, Mostaru atd., nezapomínejte na tyto obyčejné lidi a zeptejte se jich, co si o tom všem myslí a proč tam jsou. Odpovědi vás mohou (ne)příjemně překvapit.

Rozhovor s dělnicí z továrny na čisticí prostředky DITA

Jmenuji se Emina Busuladžić. Jsem jednou z nejstarších dělnic továrny Dita, předsedkyní stávkového výboru a členkou výkonné rady odborového svazu. Naším problémem je zločinná privatizace z konce 90. let 20. století. Tehdy dostal ředitel Dity, Mirza Prčić, ocenění Manažer roku a aby si ho zasloužil, musel se blýsknout nějakými výsledky. To znamená, že můj podnik fungoval tak, jak měl, ale jakmile se začalo mluvit o privatizaci, začala i snaha o likvidaci podniku. Výplaty se zpožďovaly, výroba se zavírala.

Mohla byste vysvětlit, s jakou situací jste se potýkali?

Zaměstnanci byli od roku 2002 podváděni, zastrášováni a vlákáni do odkoupení většiny akcií od státu, aby tato agónie mohla pokračovat. Žádného pokroku jsme se však nedočkali, výplaty se stále opožďovaly a výroba se oklešťovala až do roku 2005.

Až do té doby dělníci skutečně vlastnili akcie podniku? Jak velká část podniku dělníkům patřila?

Zaměstnanci měli většinu akcií. Měli jsme naše vlastní a ještě jsme si koupili 51 % od státu, takže nám od roku 2002 patřilo asi 90 % podniku. Jenže z toho šest manažerů vlastnilo 35 %, zatímco 270 dělníků ten zbytek. To bylo tehdy, když jsme kupovali státní akcie a část jich koupilo těch šest, takže si koupili 35 % státních akcií. Do roku 2005 se pořád opožďovaly výplaty. Odbory se zhostily své role a začaly tlačit na dělníky, vyhrožovat jim, že skončí bez práce na ulici, jestli se nenajde nový strategický partner. Takže nás přiměly vzdát se našich akcií v jejich prospěch a pak přišel pouze jeden strategický partner: odbory přivedly Loru.

Lora byla malá distribuční společnost, tehdy bezvýznamná. Ze zákona o akcionářích víme, že akcie mohou prodávat jen akcionáři.

Zákon jasně říká, že 33 % lze prodat bez souhlasu městského zastupitelstva. Proдало se ale 51 %, aniž by k tomu bylo svoláno zasedání zastupitelstva a ani smlouva mezi Ditou a Lorou nebyla nikdy ověřena. Když si dělníci kupovali státní akcie, brali jsme si na to půjčky, ale také jsme byli odhodláni investovat. Naší investicí bylo vybudování parovodu od tepelné elektrárny k Dítě mezi roky 2003 a 2004, ale ten projekt nikdy nedostal podporu, protože ředitelství se ho rozhodlo dát k ledu. A v roce 2007 Lora začala projekt podporovat s tím, co už dělníci investovali. Takže Lora nakonec vlastnila 86 % podniku a tak si prostě vzali i ten zbytek, co patřil dělníkům. Mezi Lorou a Ditou existovala dohoda, kterou měla Lora cítit, ale jediné, co z ní splnila, bylo vyplacení 680 000 KM (480 000 dolarů) dělníkům jakožto ekvivalent ceny jejich akcií a dlužných mezd, ale nic jiného. Žádné navýšení výroby, ctění kolektivní smlouvy, vyplacení prémie v podobě příspěvků na zdravotní péči a penzijní pojištění. Výroba se sice nezastavila, ale byla na minimu. Nevýšili ji a nesnažili se Ditu dostat z jejích ztrát...

Můžete nám říci, kolik podnik dluží dnes a kolik dlužil tehdy?

Tenkrát Dita dlužila 3,24 milionu KM (2,3 milionu dolarů) a teď přesnou cifru neznáme, ale hádáme, že by to mohlo být 30 milionů KM (21,2 milionu dolarů). Jakmile přišla Lora, začaly se brát půjčky. Dita své výrobky nemohla prodávat sama, muselo se to dělat přes Loru a ta si brala 30-40 % zisků pro sebe.

Do továrny nikdy neinvestovali a to se většina výrobků musela prodávat přes Loru a LLD, což byla součást Lory. Tehdy jsme si ani nemohli sami shánět suroviny a zase to muselo jít přes Loru, která se na tom opět napakovala. Takto Lora oslabovala Ditu. Největší půjčky se nabraly od Hypo Banky, jejíž ředitel Marijanko Divković byl zároveň v dozorčím výboru Dity. Když se v roce 1998 začalo mluvit o privatizaci, SDK skončila, takže teď nelze tok peněz dohledat. SDK byla státní účetní komise.

Můžete nám říci něco o akcích, které dělníci podnikli?

Na začátku, abych tak řekla, výroba pořád fungovala, i když v menším rozsahu. Žádný velký pokrok v otázce platů jsme neviděli, zůstaly pořád stejné a vůbec se neinvestovalo do zaměstnanců, strojního parku, do ničeho. Na přelomu let 2008 a 2009 začali záměrně snižovat kvalitu. Dělníci v roce 2008 poznali, že tohle k ničemu dobrému nevede, že tihle lidé nepřišli proto, aby podnik postavili na nohy, ale aby ho zlikvidovali. Do té doby jsme měli ty tzv. „žluťácké odbory“, proti kterým jsem já a některé z mých kolegů, které byly trochu radikálnější a nenechaly se koupit ani zastrašit, začaly v roce 2008 bojovat. A tak začal i náš boj s vlastníkem.

Od srpna 2011 do března 2012 jsme stávkovali v areálu podniku a už tehdy jsme nedostávali platy, zdravotní pojištění, benefity. Už tehdy jsem se obrátila na vládu kantonu a na ministra o pomoc... stávka skončila 19. března 2012. Díky příslibu vlády, že výroba bude obnovena a my znovu začneme pracovat. Pak přišla společnost Beohemija a my víc balili výrobky Beohemije než naše vlastní. Trvalo to ale jen krátce, než se vrátila stará známá písnička: vezměte si dovolenou, vezměte si placenou dovolenou, vezměte si neplacenou dovolenou. Všechno se nás snažili z podniku vykopnout.

Při jednom rozhovoru s managementem nám ředitel řekl, že pro Beohemiju potřebuje 26 až 29 dělníků, načež jsem rozezněle reagovala a řekla, že na to nikdy nepřistoupím, protože chci v Dítě 500 dělníků. Nechtěli jsme se stát balíči, byli jsme výrobci a já jeho podmínky nikdy nepřijala.

V létě roku 2012 jsme byli doma. Když jsme jedno říjnové pondělí přišli, byla tam silná ochranka a nenechala nás do podniku vstoupit. Tehdy dělníci zůstali před továrnou a utábořili se tam, aby ji hlídali, neboť všechny ostatní podniky kolem nás byly likvidovány i fyzicky.

Toho roku byl listopad velmi chladný, s teplotami 17 pod nulou, ale někteří vytrvali, nevzdali to, každý den trávili 24 hodin před podnikem a hlídali ho, aby se nic neukradlo. Trvalo to až do 29. prosince 2012. Tehdy se znovu objevil ministr Krežiček a řekl, že Beohemija Ditu koupí, abychom mohli zase začít vyrábět, takže máme přestat protestovat. Nebyla to totiž stávka, ale protest za návrat k výrobě, za záruku, že nám Beohemija dá naše platy a benefity a my budeme mít práci.

Poslední výplaty jsme dostali na začátku roku 2013, výroba byla velmi, velmi nízká a zase nás začali nutit, abychom si brali nejprve placenou a pak neplacenou dovolenou, což trvalo do června, kdy jsme vstoupili do stávky. A ta pořád trvá. Mí kolegové a kolegyně nejsou před podnikem, ale všude kolem. Naším hlavním cílem je střežit podnik.

Ráda bych řekla toto: v roce 2011 jsme podali naši první žalobu ke kantonálnímu soudu... Policie si přišla pro důkazy, ale až do minulého měsíce, kdy došlo k demonstracím a začala pléna, neudělaly úřady ohledně Dity absolutně nic. Mluvila jsem s inspektorem práce kvůli porušování zákoníku a šikanování dělníků. Pak také s finančním úřadem, který podnikl katastrofální krok, když vlastníkovi dovolil neplatit daně a odvody za dělníky. Zároveň vešel v platnost zákon, který všem, kdo neplatili odvody a daně, zakazoval prodávat jejich zboží na trhu. Bernáky nám tak bránily v práci.

Jak se vy a další dělníci podílíte na plénech?

Od večera 7. února, kdy plénum vzniklo, jsem zvána. Od června 2013 mí kolegové a kolegyně každou středu

nenásilně protestovali. Nebylo nás mnoho a tak jsme nemohli dosáhnout žádných velkých výsledků, dokud se k nám nepřidali pracující z ostatních podniků, studenti, nezaměstnaní, všichni ti lidé tady.

Naše nenásilné protesty byly k ničemu.

Premiér a ministerstvo nás už v posledních několika měsících vůbec nezvali, nebrali nás vážně a pak mi najednou 7. února asi v 11:30 volá předseda vlády a povídá, tak seberte ty lidi a přijďte, ať už jde o cokoli, dojdeme k dohodě. A já mu řekla ne, nemáme se o čem bavit. Vy vyjděte ven a promluvte si se všemi těmi mladými lidmi, slibte jim, co jim chcete nabídnout. Já jim nic dát nemůžu. Vy vyjděte ven a nabídněte jim to. On to prostě ignoroval, přehlížel ty mladé lidi a dělníky, což je docela sprostěrna a přirozeně to všechny pobouřilo.

Musím říci, že má matka zemřela v den protestů, ale ani to mne nezastavilo a to, co dělám teď, mi dodalo elán a sílu a důstojnost. Někdo si myslí, že pracujeme málo a jsme pomalí a já všem říkám, že jsme odvedli obrovský kus práce a že tento stav, který trvá 20 let, nemůžeme vyřešit přes noc. Už jen pouhá skutečnost, že teď mám zdravotní péči, je obrovský krok vpřed. Vláda nám ji teď dala.

Teď se bavíme o Dítě jako o podniku, který zase začne fungovat. Doteď se o Dítě mluvilo způsobem, jakože má být zlikvidována a teď mluvíme o jejím navrácení zpátky

dělníkům. Je to poprvé po válce, co občané a pracující vzali věci do svých rukou. Nebereme to, co nám nabízejí, ale požadujeme věci, které potřebujeme. Nechceme nic víc, než co máte vy v Evropě. Chceme pracovat a za naši práci dostávat plat, ze kterého bychom mohli žít. Nechceme nic víc ani nic méně.

Kontaktují se se mnou zaměstnanci fungujících podniků a vyjadřují nám podporu, ale bojí se přijít na plénum nebo na protesty, protože jim to jejich ředitelé zakazují. Bolí mne, že tito ředitelé nepřijdou na plénum, aby viděli náš boj, a nevím, proč mají strach z pléna a z našich protestů.

Včera jsem se dočetla, že v Tuzle bude jakési politické hnutí (Hnutí Selima Bešliči, Hnutí Tuzla) a když jsem si přečetla jména aktérů, bolelo mne to, protože všichni ti lidé byli u moci během 90. let a na počátku nultých let 21. století. Třeba bývalý primátor, poslanci vládního shromáždění nebo premiéři či ředitelé podniků.

Když tohle všechno začalo, oni všichni mlčeli a teď z ničeho nic začali lézt ven a všechno podporovat. To měli udělat, když to všechno začínalo. Co chtějí teď? Pomoci nebo zamaskovat zločiny, které napáchali?

Celou dobu říkám, že za těmi zločiny nebyly strany, ale lidé, vysoce postavení lidé, a ne z jedné strany, ale ze dvou, tří nebo více.

Ti byli vždycky nahoře, u vlády...

A jinde na Balkáně...

Rozhovor se soudruhem z nedalekého koutu Balkánu, jenž vysvětluje širší kontext hnutí, hodnotí jeho potenciál rozšířit se do ostatních částí regionu a postavit se kapitalismu a státu.

Mají události v Bosně a další nedávné exploze ve východní Evropě – Ukrajina, Bulharsko, Rumunsko, Slovinsko – společný kontext? Měly odlišné formy, ale vycházejí ze společných podmínek?

Tyto boje navzájem souvisejí na několika rovinách, zejména v bývalé Jugoslávii. Nejde jen o sdílenou historii a jazyk ani o pozornost, kterou naše mainstreamová média věnují událostem v jiných zemích bývalé Jugoslávie. Je to i o tom, že jugoslávské republiky byly vždy „globální“ a během války a po válce tento rys jen zesílil. Takže informace se tu šíří svobodně, a to nejen mezi aktivisty. Nové metody boje a mobilizace rezonují v kolektivní imaginaci a lidé je přejímají a přizpůsobují si je.

Co se týče toho, co má společného celý bývalý východní blok, myslím, že lidé zakoušejí ty stejné základní problémy. Po více jak dvaceti letech privatizace blednou konkrétní vzpomínky na represivní socialistická léta a nahrazuje je vykonstruovaná nostalgie po „starých dobrých časech“,

které nikdy neexistovaly. Mezitím si lidé prodělávají deziluzi z kapitalismu a všech těch příslibů volného trhu, svobody volby a demokracie. Za této situace spatřujeme pořád dokola tři základní požadavky.

Prvním je zachování odumírajícího sociálního státu, zastavení privatizace podniků, která vždy končí masivním propouštěním a nesmírnými zisky v kapsách elit. Druhým požadavkem je odstranění současných politických zastupitelů a na abstraktní rovině ho doprovází opozice proti „systému“ obecně. V bývalé Jugoslávii každý roky sledoval, jak se bývalé socialistické elity proměňovaly v nové elity kapitalistické, přičemž kradly miliony, zatímco lid jen a jen chudl. Všude ve východním bloku se lidé, kteří začali ze stejné pozice a ideologie relativní sociální (socialistické) rovnosti, nakonec propojili s kapitalistickými elitami a svoji politickou moc využívají k tomu, aby uhladili cestu akumulaci kapitálu. A to mne přivádí ke třetímu společnému požadavku: opozice proti korupci, která je logickou výslednicí předchozích dvou požadavků.

Během sociálních explozí mohou tyto požadavky vést k různým výsledkům. Mnozí hledají nového „spasitele“ - na Ukrajině to znamená Evropskou unii, jinde zase nové politické strany jako třeba Syriza v Řecku. Tempo, jakým může dojít ke kooptaci těchto explozí, a stupeň radikalizace jejich účastníků hodně závisí na tom, jak dobře jsou organizováni anarchisté a další antiautoritáři a jak rychle reagují na události. Například v Řecku Syriza ví, že ve srovnání s anarchistickými nebo komunistickými organizacemi má jen velmi malý mobilizační potenciál, takže jen těžko se může zmocnit bojů.

O čem svědčí, že účastníci těchto protestů odmítají ty formy nacionalismu, které v regionu způsobily tolik utrpení?

Abychom situaci pochopili, musíme podstoupit a podívat se na kompletní obrázek. Řešením etnické války 90. let 20. století, s nímž přišlo „mezinárodní společenství“ (organizace jako OSN, NATO a EU), samozřejmě bylo prostě pokračováním této války, ale jinými prostředky. Daytonskou „mírovou“ dohodou rozdělili Bosnu na tři velké části: srbskou, muslimskou a chorvatskou. Všechny instituce se ztrojily, vše se rozdělilo – ulice, sídliště, vesnice a města, hřbitovy, nemocnice, všechno.

Prakticky to znamená, že když absolvujete univerzitu v muslimské části Bosny, v srbské části vám diplom neuznají. Když si chcete v muslimské části koupit lístek do Srbska, občas vám ho neprodají a naopak. Tyto problémy způsobené elitami pěstovaným nacionalismem jen doplňují všechny ostatní problémy, které už jsem popisoval: nekontrolovaná privatizace, korupce, ekonomický a sociální rozvrat. V Bosně je nezaměstnanost kolem 45 procent – 60 procent je u mladých. Pracovní místa zanikají každým dnem, zatímco ceny a životní náklady rapidně rostou.

Tomu, co se děje teď, lze lépe porozumět ve světle hnutí *Dosta* („Dost“), které začalo v roce 2006. *Dosta* vyrostlo z malého internetového fóra v pravidelné každotýdenní mítinky lidí na sarajevském hlavním náměstí, které se každým týdnem zvětšovaly a vyslovovaly se k ekonomickým a sociálním tématům. Po válce to bylo poprvé, kdy se lidé sešli bez ohledu na národnost a aniž by je někdo cpal do trojdílné struktury. Většina protestů byla zprvu nenásilná, ale po ubodání jednoho mladíka v tramvaji se zvětšily a více orientovaly na přímou akci. Házelo se kamením na parlament v Sarajevu a docházelo k akcím proti některým politikům. Organizační struktura *Dosta* se rozšířila do různých měst, ale politicky byla rozmanitá – od všech libertinských soudruhů až po lidi, pro které to byla příležitost k formování komunistických a sociálně demokratických stran.

Takže už před tolika lety se lidé odvrátili od toho druhu nacionalismu, který je rozdělil na Chorvaty, Srby a muslimy. Potíž však byla v tom, že jako řešení se všichni

měli identifikovat jako Bosňané. Byť je tedy skvělé, jak antinacionalistické jsou dnešní protesty, problém je v tom, že toto odmítnutí nacionalismu stojí na nové národní identitě a tento proces jakéhosi utváření národa, které má nově sjednotit lid, se nesetkává s žádnou opozicí. Na jednu stranu je to lepší než zůstat rozdělení do tří zneprátených částí, které mohou elity Bosny, Srbska a Chorvatska poštvat proti sobě navzájem. Ale jako anarchisté nevidíme v budování národních identit řešení čehokoli.

Jaké jsou defekty tohoto hnutí? Co se bude dít dál?

Tuzla, kde protesty začaly, bývala jedním z nejprůmyslovějších měst v Jugoslávii s levicovými (socialistickými) odbory a dělníky. Privatizace zasáhla Tuzlu velmi tvrdě. Dělníci z pěti továren měsíce, ne-li celý rok, protestovali před vládními a místními institucemi – vždy nenásilně, protože chtěli, aby se s nimi někdo bavil. Nakonec už toho prostě měli dost, přišli připravení a začali nepokoje.

Podpořily je protesty v 33 městech. Někteří lidé z tradiční levice se teď přidávají k současné státní správě a volají po nových volbách, ale poselství z ulic je jasné: nikdo nás nezastupuje. Po vypálení parlamentů, stranických sídel, policejních služeben a dalších symbolů autority si institucionalizovaná levice uvědomila, že toto vyprávění či způsob, kterým se protesty odvíjejí, nemá pod kontrolou. Výsledkem je, že chce protesty „normalizovat“ tím, že delegitimizuje rozmanitost taktik. Jako obvykle se její snahy protínají se snahami vlády rozdrtit hnutí prostřednictvím přímé represe: četné zatýkání, bití lidí u výslechů a tak dále.

Právě teď pléna, která z hnutí vzešla, přitahují až 1000 lidí v Tuzle, Sarajevu a dalších městech. Skutečnost, že se těchto plén chce účastnit tolik lidí, je odrazem odcizení, které lidé pocítují ve vztahu k tzv. demokratickému procesu parlamentního systému, kterého se mohou účastnit jen tak, že si zvolí politika, který se od těch ostatních liší jen jménem. Tato pléna nevyjadřují jen hlubokou nespokojenost s parlamentním systémem, jsou i krokem k budování alternativních horizontálních procesů rozhodování.

Co se týče obsahu těchto plén, návrhy, které tam padají, sahají od reformistických po radikální. U tak velkých plén se často může stát, že se objeví rovnost porušující mocenské vztahy, které vyloučí ženy nebo lidi, co nemají takovou zkušenost s řečením na veřejnosti.

Dalším nebezpečím je, že lidé se spokojí s pouhým kladením požadavků. Mainstreamová média a politici ustavičně opakují tytéž staré otázky: Kdo jste? Co chcete? S kým můžeme mluvit? Jaké jsou vaše požadavky? Může být těžké neupadnout do této pasti. Ale abychom si navzájem porozuměli a byli spolu solidární, potřebujeme čas na rozvoj našich myšlenek a tužeb. Chce to čas představit si

alternativy jdoucí nad rámec reformy stávajícího systému. Určíme-li na počátku revolty požadavky, jen si uzavíráme politický prostor, v němž bychom společně mohli utvořit novou vizi. Když se nám elity snaží vnutit své chápání času a pravidla hry, odmítneme-li s nimi spolupracovat, stáváme se silnějšími a nikoli slabšími. Udržíme-li hnutí decentralizované a horizontální, můžeme tak i překazit vznik autorit v tomto hnutí.

Těžko říci, kudy se bude revolta dál ubírat. Ale už teď můžeme říci, že se jedná o důležitý krok směrem k vybudování kultury odporu na Balkáně. Krok, který může posloužit jako inspirace i jinde. Podobné demonstrace se už rozšířily do sousední Černé Hory.

Vzhledem ke zkušenostem z Chorvatska, Slovinska a dalších podobných bojů mám obavy, že se brzy uzavře politický prostor, který se otevřel na ulicích, a to kvůli absenci organizovaných sítí libertinských aktivistů. Zdá se,

že dominantní diskurs se vlije do mantinelů procesu budování národa – nové volby, nové strany a tak podobně – přičemž potlačí ty nejradikálnější myšlenky a třídní uvědomění tohoto odporu, které stále zdůrazňují ti, kdo setrvávají na ulicích. Není to nic neočekávatelného. Já doufám, že anarchistické a autonomistické skupiny a jednotlivci, kteří se navzájem našli v ulicích, teď budou schopni vybudovat silnější síť a obecnou kulturu odporu, aby byli příště, až se něco takového stane, lépe připraveni. Protože ono se určitě zase něco stane.

To, co se děje, je sice vzrušující a důležité, ale je to jen jedna epizoda v delším boji. Vzhledem k socialistické minulosti našeho regionu nemáme živou tradici antiautoritářských hnutí. Během tohoto a příštích bojů proto musíme rozvíjet schopnost praktikování horizontálního rozhodování a přímé akce. V tomto ohledu je každá šance tohoto druhu příležitostí pohnout se vpřed.

Jak selhalo bosenské povstání a co jsme se naučili?

*Výbor z příspěvků sarajevského anarchistického kolektivu Slobodari na
téma vztahu mezi násilnými nepokoji a plény.*

(...)

Pléna (a všichni ostatní, kdo této zemi přejí jen dobré) by se prvně měli přestat distancovat od násilností protestujících. Protože právě jejich násilí vytvořilo možnost změny a dokonce vytvořilo i pléna. A jen díky hrozivé možnosti, že by se násilnosti mohly opakovat – navzdory tomu, že se pléna zaklínají nenásilím – je politický establishment snad ochoten spolupracovat s těmi, kdo dnes jménem lidu vznášejí požadavky. Nebýt násilností, nebylo by ničeho. A také nic nebude, pokud politický establishment uvěří, že tato fáze definitivně skončila a proti němu už zase znovu stojí „mírumilovní a slušní“ demonstranti.

(...)

Ještě důležitější však na celém příběhu je, že si pléna a ti, kdo pléna oslavují jako „svátek demokracie“, musejí uvědomit, že jakkoli pléna vnitřně představují zajímavé formy demokracie, svoji sílu nečerpají z demokracie, ale z protestů jakožto formy síly a hrozby (protože navzdory velkému množství těch, kdo si libují v happenincích typu mír a láska, protesty nejsou žádný podělaný karneval, rodinná oslava nebo mejdan, ale zatraceně vážná věc!). Jednoduše se jedná o mimořádnou situaci a ta si žádá mimořádná opatření. A tím se vysvětluje, proč bylo třeba, aby vznikla pléna. A odvolávat se v konání plén na demokracii znamená pohybovat se po velmi kluzkém svahu, z něž lze snadno spadnout a polámat se.

Plénem je třeba chápat jako berličku na přechodu od partikracie a současného stavu, kterým je jakési vakuum,

neboť masivní protesty zrušily legitimitu zvolené vlády. Pléna musejí být radikální a ne ochromená. K tomu potřebují vnitřní demokracii, ale ve svých cílech se musejí zaměřovat na podstatu – času je málo! Jejich smysl (pokud se z nich nestanou víceméně neformální občanské žvanírny – a nejsem si jist, že tato proměna by byla pěkná) se vyčerpá s novou vládou (která nastoupí v říjnu 2014), zejména pak bude-li sestavena „vláda odborníků“ (protože odborníkům, které jste vynesli do úřadu, přeci nebudete posílat požadavky každý druhý den nebo jim demonstrovat pod okny?). Pléna by měla odvést svoji práci a rozpustit se. Až do příště.

Pléna mají schopnost (a ta slábne každým dnem) něco změnit, tj. něco si vynutit (!), jen dokud trvají demonstrace (či přesněji řečeno jen do té doby, dokud je tu hrozba, že by se demonstrace opět mohly stát masivními a vážnými). A co je pro milovníky tohoto „svátku demokracie“ a „mírumilovného a slušného protestu“ ještě nepohodlnější, je skutečnost, že jen v tomto kontextu mají pléna jakousi legitimitu.

(...)

Volat po nenásilných protestech a obviňovat každého slušného rebela v kukle a se srdcem i vztekem dost velkými na to, aby všechno podpálil, že je „provokatér“, je jen výsledkem nezainteresovanosti na protestech. (...) Pro měšťáky v plénech se najednou ze všech stali „agenti provokatéři“ a „agenti režimu“. Doslova ze všech, kdo se odvážil kritizovat jejich vlastní taktiku. Aby bylo pravdě učiněno zadost, je třeba poznamenat, že ne všichni lidé v plénu jsou měšťáčtí „profesionální“ aktivisté, ale v takových situacích jejich názor nebyl ani příliš důležitý ani vlivný. Měšťáci z pléna byli natolik dotčeni tím, že je média nepodporovala, že za každou cenu hájili i ty nejimbecilnější počiny pléna. Celkově vzato, plénum udělalo velkou chybu, když hledalo prostor, v němž by mohlo existovat jako plénum. Taktó se totiž plénum oddělilo od protestu (tj. blokády hlavní silnice) a stalo se „samostatným příběhem“

místo toho, aby obsadilo jednu z četných vládních budov a změnilo ji ve štáb protestu. Z pléna se tak stala neformální instituce a prostředník mezi protestujícími a vládou třídou. Ačkoli dnes ani ti z jeho největších advokátů nevěří, že má nějakou moc, plénum udělalo to, co chtělo udělat: zahlušilo protesty, splácalo požadavky a řeklo vzbouřenému lidu, ať si počká na rozhodnutí vlády, které se odkládá donekonečna. A zatímco lid čeká na milostivé rozhodnutí, plénum – spolu s představitelem USAID a Valentinem Inzko (který nám vyhrožoval, pokud jste už zapoměli, že do Bosny pošle armádu) – podporuje nenásilné, „slušné“ a civilizované protesty, tj. blokádu hlavní silnice v Sarajevu, ale tvrdě odsuzuje jakékoli „násilné“ akty. Takže jeden demonstrant byl opět označen za „provokatéra“, protože se choval „násilně“, když řidiči úředních vozidel nenásilně, důstojně a civilizovaně najížděli do demonstrantů. A tak čekáme na Godota/vládu odborníků, která se zjeví jako svatá spasiatelka a vytáhne nás z hoven.

(...)

A všimli jste si, jak moc jsou tihle liberálové/plenární měšťáci agresivní, když se snaží druhým lidem vnutit své názory? Viděli jste, jak exkluzivně se chovají, když prezentují své postoje a hodnoty jako jediné správné a civilizované? A když se s nimi názor většiny kryje, křičí něco o demokracii, ale jinak jsou lidé „omezení a nevzdělaní“ a všichni jsme pro ně „neandrtálci“. Ztraceni ve své roli pedagogů hovoří o Evropě, Deklaraci lidských práv, civilizovaném světě, vědě a většinou o těchto věcech nevědí skoro nic. Jejich image je úloha pokrokových revolucionářů. Jsou to měšťáci, jejich postoje jsou měšťácké, jejich idoly jsou měšťácké, jejich imaginární revoluce je měšťácká. Oni sem nepatří, do této balkánské oblasti. Zakuckávají se nad primitivností, která z nás všech vyzařuje. „Staniž se změna, po které toužíte,“ v synergii s arogantním, „Ach bože, kde to jen žiji.“

(...)

Lidové povstání: Rozchod s daytonskou Bosnou?

Andreja Živković

Do měst Bosny a Hercegoviny se vrátila válka. Ne nacionalistická válka 90. let 20. století ani studená válka nacionalistických politiků uvnitř etnicky rozdělené federace, na kterou v koloniálním stylu dohlíží zástupce velmocí, ale sociální válka, lidové povstání.

Všechno to začalo vzpourou dělníků z Tuzly proti privatizačnímu masakru průmyslu. Solidárně s nimi povstali naštvaní pracující, nezaměstnaná mládež a váleční veteráni, přičemž zapalovali auta a vládní budovy po celé Bosenské federaci a požadovali odstoupení federální vlády i kantonálních vlád. Graffiti,

„Kdo seje hlad, sklízí hněv,“ už neříká nic nového třídě politiků, která panuje společnosti bez práce, s neuvěřitelnou 63 % nezaměstnaností lidí mladších 24 let, zatímco si sama rozděljuje úřední prebendy, a spolu s malou třídou zbohatlických magnátů drancuje bývalý státní sektor.

Jako světlice na potměnělé obloze revolta vrhá světlo na skutečné mocenské vztahy uvnitř federace.

Neokolonialismus a neoliberalismus

Když vystupoval v rakouské televizi, Valentin Inzko, nejvyšší zástupce západních mocností, vyhrožoval: „...jestli to chuligánství bude pokračovat, můžeme požádat EUFOR (EU), aby zasáhl.“⁵ Jakoby ozvěnou nabídl ředitel Direktorია pro koordinaci policejních sborů v Bosenské federaci, Himzo Selimović, svoji rezignaci, přičemž připustil neschopnost policie zajistit bezpečnost členům bosenské vlády a vyzval mezinárodní společenství a Evropskou unii, aby zvážily nasazení mezinárodní vojenské síly v Bosně, pokud by se násilnosti měly opakovat.⁶

Zatímco Inzko a Selimović odhalili, že skutečnou mocí, která stojí za bosenským státem, je EU, Milorad Dodik, prezident Republiky Srpska (RS), poblahopřál občanům srbské entity, že se nenechali „vyprovokovat“ k činu záplavou protestů ve federaci, čímž odhalil nacionalistickou strukturu „rozděl a panuj“ zabudovanou do federace. Mezitím si Alexander Vučić, první vicepremiér Srbska, povolal představitele stran z RS, aby je varoval, ať nedělají žádné potíže, čímž demonstroval nejen trvající expanzionistické ambice srbské politické elity, ale také fundamentální třídní solidaritu bosenské politické elity, která se obvykle není s to dohodnout ani na tom, zda má federace existovat nebo ne, proti bosenskému lidu.

Politická třída Bosny a EU navíc nejen společně brání privatizaci, ale také už pátým rokem realizují program úspor z dílny MMF, aby tak donutili pracující z obou entit zaplatit za kolaps ekonomiky. Podle dvou Asistenčních dohod došlo ke zmrazení rozpočtů, opakovanému snižování mezd ve veřejném sektoru, propadu spotřeby, zastavení růstu a zdvojnásobení státního dluhu, který dosáhl 32 % HDP. Federální vláda, která se normálně není s to shodnout na žádné

⁵ Další podobné výhrůžky v rakouském tisku viz, <http://www.novinite.com/articles/158040/EU+to+Consider+Intervention+in+Bosnia+if+Tension+Escalates>

⁶ viz „Sarajevo: 1621“, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/demonstranti-se-razisli-ustupavljen-saobračaj>

federální legislativě, loni schválila Mezinárodním měnovým fondem inspirovaný Globální fiskální rámec (GFF) na léta 2014-16, který stanovuje parametry pro rozpočty entit a předepisuje škrty ke snižování rozpočtového deficitu na další dva roky, čímž neoliberální šetření imunizuje proti demokratickému zpochybnění v nadcházejících volbách. A jelikož nic z toho, jak MMF přiznává ve své nejnovější zprávě o Bosně, neobnoví růst a tak i příjmy, plánují se zákony o zvýšení důchodového věku, flexibilitě práce a o další privatizaci.⁷

Neoliberální reforma krizi nepřekoná, jen ji prohloubí. Stejně jako v ostatních balkánských zemích a na periferii Evropy se ekonomický model zakládá na otevírání se zahraničnímu kapitálu. Do roku 2008 příliv zahraničního kapitálu udržoval růst založený na dovozech a spotřebitelských úvěrech, ale zároveň likvidoval průmysl a vytvářel dnešní dlužní krizi. Na jednu stranu nadhodnocená měna připoutaná k euru umožňovala půjčovat si na nákup dovozů, ale na druhou stranu odrazovala od investic do reálné ekonomiky a činila export nekonkurenceschopným.⁸ Vzhledem k tomu, že ekonomika je zcela závislá na vnějších zdrojích růstu a finanční krize nových trhů, kterou odstartovala Argentina, nepochybně povede k dalším otřesům v eurozóně, nachází se nyní Bosna ve zlomovém bodě.

Politická elita je jednotná ve svém odhodlání provádět neoliberální reformy, jimiž je podmíněno přijetí do EU. Čelí lidovému povstání, které by se snadno mohlo rozšířit do RS, ne-li po celém Balkánu. Nedokáže-li překonat tuto krizi, která je rovněž krizí legitimacy federalismu, pak začne stejně jako v 90. letech 20. století

⁷ viz Bosnia and Herzegovina: Fourth Review Under the Stand-By Arrangement and Request for Modification and Waivers of Applicability of Performance Criteria, Country Report No. 13/321, 1. listopad 2013, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr13321.pdf>

⁸ viz Andreja Živković, 'From the market...to the market: The debt economy after Yugoslavia', in Srećko Horvat and Igor Stiks (eds.), *The Rebel Peninsula: Radical Politics after Yugoslavia*, Verso, forthcoming 2014.

bít na buben nacionalismu, aby se udržela u moci. Stane-li se tak, pak by se federace mohla zhroutit zevnitř a znovu tak otevřít dveře vměšování velmocí a nacionalistickým bojům v celém regionu.

A právě tento historický model si musíme připomenout, chceme-li pochopit původ současné krize politického panství a podmínky, za nichž by povstání mohlo vytvořit trvalou alternativu.

Jugoslávský odkaz: tržní integrace, nacionalistická dezintegrace a intervence velmocí

Válku v devadesátých letech nelze nahlížet mimo kontext rozpadu Jugoslávie, který vyvolala dlužní krize osmdesátých let. V 80. letech 20. století se Jugoslávie dostala pod poručnictví MMF a stala se průkopnicí programů šokové terapie a liberalizace trhu, které posléze budou normou v postsovětské východní Evropě 90. let 20. století. MMF naordinoval uzavření neefektivních průmyslových podniků a ukončení dotací, které směřovaly od bohatších republik a regionů k chudším. Tváří v tvář široké nespokojenosti pracujících a později hrozivým vlnám stávek ve všech republikách rozpoutaly stranické elity v jednotlivých republikách – počínaje srbskou elitou pod Miloševićovým vedením – vlnu nacionalismu, aby se udržely u moci.

Aby nastolily tržní disciplínu nutnou ke splácení dluhu, dožadovaly se MMF a EHS opětovné centralizace jugoslávské federace. Jakožto odměnu za úspěšnou reformu nabízela EHS mrkvičku v podobě užší integrace. V praxi to znamenalo, že se EHS postavila za Miloševiče a pozice velkosrbského nacionalismu, který usiloval o zvýšení konkurenceschopnosti srbské ekonomiky skrze opětovnou centralizaci Jugoslávie. Jenže příslib přičlenění k Evropě rovněž dodal odvalu bohatým republikám na severu, které chtěly svoji konkurenceschopnost zvýšit odkopnutím chudého jihu a vstupem do EHS. Takto evropská integrace urychlila nacionalistickou dezintegraci federace.⁹

⁹ Ohledně historie 'la longue durée' evropské integrace bývalé Jugoslávie viz Andreja Živković, 'The future lasts a long time:

Západní mocnosti byly rozdělené ohledně otázky zachování Jugoslávie. Poté, co Německo podpořilo separatisty v západních republikách Slovinsko a Chorvatsko, došlo k destabilizaci Bosny, neboť Bělehrad kontroval dohodou se Záhřebem, že si tuto republiku rozdělí. Evropské mocnosti tyto choutky povzbuzovaly různými mírovými plány, které uznávaly etnickou čistku jako fakt, dokud USA nevyužily hašteření mezi evropskými mocnostmi k rozšíření svého panství ve vakuu vzniklém upadající mocí Ruska a vojenskou intervencí na straně chorvatsko-muslimské koalice nevykonstruovaly konec války.

Geopolitika národnostní otázky v daytonské Bosně

Bosna, která vzešla z Daytonské mírové dohody je neokoloniálním protektorátem Západu a její vnitřní politika je z valné části diktována USA a EU. Země je rozdělena do dvou částí: Federace a RS. Bez souhlasu obou entit nelze o ničem rozhodnout. Zachování neokoloniálního režimu vedeného nejvyšším zástupcem pro Bosnu a Hercegovinu se legitimizuje tvrzením, že k udržení jednotné Bosny je zapotřebí vnějšího donucení. Ve skutečnosti však federální struktura, kterou mocnosti v Daytonu nastolily bez jakékoli demokratické konzultace, vytváří nový rámec nacionalistické konkurence, a tak znovu a znovu vytváří nutnost protektorátu coby skutečné výkonné vlády a garanta územní celistvosti.

Do ústavy zakomponované několikanásobné „etnické veto“ a spleťté mechanismy dělby moci znamenají, že nacionalističtí politici mohou libovolně kvůli čemukoli paralyzovat federální vládu. Kupříkladu poslední dva roky neměla Bosna a Hercegovina fakticky žádnou vládu, což bylo příčinou masových protestů v Sarajevu loni v červnu, protože se tak opožďovalo přijetí zákona, jenž by novorozencům zajišťoval přístup k základní zdravotní péči a sociálním službám. Navíc instituce

a short history of European integration in ex-Yugoslavia', 25. říjen 2013, na, <http://www.criticatoc.ro/lefteast/the-future-lasts-a-long-time-a-short-history-of-european-integration-in-the-ex-yugoslavia-2/>

reprezentují občany jen jako příslušníky jednoho ze tří ustavujících národů, takže ti jsou nuceni identifikovat se s jednou ze tří ustavujících etnických skupin a tak vzniká nacionalisticky založený stranický systém. Výsledná paralýza otvírá prostor nejvyššímu zástupci, aby fungoval jako moc zákonodárná i výkonná, čímž se jen zhoršují nacionalistické třenice a krize legitimacy politického systému.

V reakci na tuto krizi se Západ snaží radikálně revidovat Daytonskou dohodu, tedy zachovat jednotnou Bosnu prostřednictvím její integrace do EU a NATO. Chce federaci znovu centralizovat a tak fakticky zrušit autonomii RS, aby tak zasáhl proti návratu Ruska na regionální scénu, kde se znovu objevilo ve svém novém postavení energetické velmoci. Od té doby, co USA v roce 2008 prosadily „nezávislost“ Kosova a Rusko ji vetovalo v Radě bezpečnosti OSN, konflikt mezi těmito velmocemi nově zamíchal nacionalistický balíček karet. Bosňácká elita se sice nakonec postavila za Dayton, ale dnes podporuje opětovnou centralizaci federace. A zatímco bosensko-srbská elita byla původně proti Daytonu, dnes osciluje mezi obranou Daytonu a snahou o užší svazky s Ruskem, aby si nezavřela dveře k případné secesi.

Pokud si štěpící intervence velmocí zachová kontinuitu s jejich intervencí z 90. let 20. století, podobnost na rovině politické ekonomie bude přímo zlověstná. Opětovnou centralizaci nahlas proklamuje EU i MMF jako nutný doplněk ekonomické reformy. Stejně jako dříve i dnes neoliberálové křičí, že „stát je přebujelý“, příliš zatěžuje ekonomiku a brání takové integraci trhu, která by byla lákavá pro zahraniční investory. A zatímco všichni nacionalističtí politici stejně jako v 80. letech 20. století vášnivě podporují tržní reformy, rozdělují je opětovná centralizace fiskálních pravomocí. Politickou paralýzu systému zároveň umocňuje neschopnost tržních reforem překonat ekonomickou a sociální krizi. Za těchto podmínek, kdy kolidují obrovské ekonomické a vojenské tlaky z vnějšku a kombinují se s nacionalistickými boji, znovu nazrávají okolnosti pro další dezintegraci.

Cesta vpřed: skoncovat s protektorátem, hájit rovnost národů Bosny, podporovat dělnickou vzpouru!

Každá pokroková alternativa musí čelit barbarství přítomnému v aktuálním stavu. Doposud byly protesty čistě třídními protesty téměř bez známek kontaminace nacionalismem. Jejich viditelná politická slabina spočívá v něčem jiném – v rozšířeném volání (s nímž přišli dělníci z Tuzly) po nestraničné vládě technokratů, vládě, která by byla v podmínkách protektorátu nevyhnutelně natažena na skřípec mezi nacionalistickým vetem a diktátem nejvyššího zástupce/MMF. Hlavním problémem je však to, že se protesty nerozšířily do RS, byť už i solidární shromáždění 300 lidí v Banja Luce něco znamená. Síla daytonského systému „rozděl a panuj“ spočívá v tom, že působí proti tomuto druhu interetnické třídní solidarity. Proto nikdy nedošlo ke koordinaci protestů proti úspornému programu MMF. Generální stávkové ve veřejném sektoru se v letech 2009 a 2013 omezovaly buď na Federaci, nebo na RS. Stejně tak všeobecný vztek pracující třídy na politickou elitu lze snadno manipulovat a přeměnit v jeho opak: v podporu pro připojení k EU jakožto řešení „korupce“ a neúspěšnosti „reforem“, což byl nedávno případ protestů v Bulharsku. Takto systém ustavičně generuje proud, jenž se přirozeně přelévá od nacionalismu k podpoře protektorátu a tedy intervence velmocí a mezitím plodí stále hlubší krizi a zoufalství.

Cestou z tohoto bludného kruhu je propojení sociálního boje proti nacionalistické politické třídě s demokratickým bojem za svržení imperialistického „protektorátu“.

Vrátíme-li se na začátek naší argumentace, sociální hnutí čelí politické frontě, která spojuje EU, nejvyššího zástupce, MMF, všechny místní nacionalistické politiky dohromady s Bělehradem a Záhřebem. Aby tuto alianci oslabilo, hnutí musí volat po zrušení smlouvy s MMF, po vyhoštění nejvyššího zástupce a EUFOR a po odmítnutí jakýchkoli změn v Daytonu, které nebudou stát na dohodě národů samotných. Jestliže se hnutí stane praktickou opozicí vůči imperialistickému vměšování a ekonomické závislosti, pak dokáže

demaskovat pózy nacionalistů. Neboť ani podpora nacionalistických elit pro Dayton ani jejich opozice vůči němu nepředstavuje antiimperialismus: vždycky je to manévr ve prospěch buď ruské, nebo americko-evropské intervence. A vždycky je to volání po ještě větší neoliberalní zkáze.

Na tomto základě může hnutí legitimně bránit práva všech národností včetně menšin, jako jsou Romové, kteří v daytonském řádu nemají zastoupení. Spojením sociální otázky s národnostní otázkou bude možné podniknout první kroky k překonání vzájemné podezřívavosti mezi národy, k vytvoření trendu směřujícího k jednotě dělnického hnutí. Aby se pohnula kupředu, levice musí ukázat, že sociální rovnost je neoddělitelná od národnostní rovnosti a že ani jednu nelze uskutečnit bez internacionalistického boje proti alianci nacionalistů z celého regionu se soupeřícími velmocemi.¹⁰

¹⁰ Ohledně takové internacionalistické alternativy dnes viz Andreja Živković a Matija Medenica, *The Balkans for the Peoples of the Balkans*, at: <http://www.criticatac.ro/lefteast/balkans-for-the-peoples-of-the-balkans/>

